

 Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Skuteczność i prawomocność orzeczeń rozwodowych
wydanych na terytorium USA oraz sposób
dokumentowania prawomocności tych orzeczeń

dr hab. Ireneusz C. Kamiński, prof. INP PAN

 Prawo prywatne
Warszawa 2023

Spis treści

I. Uwagi wprowadzające	5
II. Skuteczność i prawomocność orzeczeń dotyczących rozwodu	7
1. Sądy uprawnione do orzekania w sprawach o rozwód	7
2. Typy rozwodów, przesłanki rozwodu	7
3. Wymóg pobytu/rezydencji w stanie	10
4. Czas oczekiwania	13
5. Dekret rozwodowy	15
6. Apelacja od orzeczenia rozwodowego	18
III. Sposób dokumentowania prawomocności (ostateczności) orzeczeń dotyczących rozwodu	23
IV. Konkluzje	37
1. Określenie daty skuteczności wydania orzeczenia rozwodowego w miejscu wydania	37
2. Skuteczność orzeczenia rozwodowego i chwila jego uprawomocnienia się	38
3. Sposób ustalenia braku zaskarżenia orzeczenia rozwodowego	39
Bibliografia	43

I. Uwagi wprowadzające

Przedmiotem niniejszej ekspertyzy prawnej są regulacje prawne istniejące w Stanach Zjednoczonych Ameryki (USA) i dotyczące dwóch zagadnień związanych z rozwodami (*divorce*, *dissolution of marriage*) orzekanymi w tym państwie:

- skuteczności i prawomocności (ostateczności) takich orzeczeń,
- sposobu dokumentowania prawomocności (ostateczności) takich orzeczeń.

Należy podkreślić (ponieważ ta okoliczność ma kluczowe znaczenie w kontekście niniejszego opracowania), że w USA jako państwie federalnym uprawnienie do stworzenia ustawodawstwa w sprawie rozwodów oraz jego stosowanie należą do stanowych, a nie federalnych materii prawnych. Oznacza to, że ustawodawca stanowy tworzy właściwe regulacje, a sądy stanowe wydają orzeczenia dotyczące rozwodów. W konsekwencji w USA zachodzą w pewnych obszarach istotne różnice w regułach prawnych odnoszących się do „dostępu do rozwodu” (przesłanki i przyczyny pozwalające na orzeczenie rozwodu), skuteczności i prawomocności (ostateczności) orzeczenia rozwodowego oraz sposobu dokumentowania prawomocnych (ostatecznych) rozstrzygnięć sądowych. Mimo tych rozbieżności dochodzi też do upodabniania się ustawodawstw stanowych w sprawie rozwodów i rozwiązań związanych z dokumentowaniem zdarzeń dotyczących stanu cywilnego jednostki. Ten drugi proces polega na powstawaniu na poziomie stanowym zbiorczych rejestrów zdarzeń stanu cywilnego (*vital records*), takich jak narodziny, zgon, zawarcie małżeństwa czy uzyskanie rozwodu, z których to rejestrów jednostka może otrzymywać poświadczenie czy też odpis (*certificate*) treści znajdujących się tam dokumentów lub informacji, w tym o rozstrzygnięciach związanych z orzeczeniem rozwodu. Sądy stanowe są zobowiązane, aby w wymaganym terminie przekazać do odpowiedniego rejestru stanowego (rządziej lokalnego) – jeśli on istnieje – zawiadomienie o takich rozstrzygnięciach. Co dodatkowo ważne, obecnie proces składania wniosków o wydanie poświadczenia uległ elektroniczacji (jest to zwłaszcza system *VitalChek* używany w szeregu stanów), ale nadal można składać wnioski w inny sposób, w tym przede wszystkim osobiście, przez pocztę i telefonicznie. W analogiczny elektroniczny sposób można uzyskać wnioskowane dokumenty.

Nie wszystkie istniejące rejestry stanowe zawierają informacje o orzeczonych rozwodach. W kilku stanach dane znajdujące się w rejestrach obejmują informacje o urodzeniu i śmierci jednostki oraz zawarciu związku małżeńskiego, ale brakuje w nich danych o rozwodach.

W zróżnicowany sposób jest też określany krąg osób uprawnionych do uzyskania odpisu z rejestru – od bardzo szerokiego (dostęp dla wszystkich osób), przez połączony z wykazaniem interesu prawnego, aż do wąskiego, enumeratywnego wyliczenia uprawnionych kategorii osób lub podmiotów.

Poniżej zostaną przedstawione stanowe reguły dotyczące:

- dostępu do rozwodu (przesłanki i związane z nimi tryby sądowe) oraz stawania się orzeczenia prawomocnym (ostatecznym);
- dokumentowania prawomocnych (ostatecznych) orzeczeń wydanych w sprawach o rozwód.

Dokonana analiza zmierzać będzie do sformułowania w ekspertyzie konkluzji na temat:

- określenia daty skuteczności wydania orzeczenia rozwodowego w miejscu wydania;
- skuteczności orzeczenia rozwodowego i chwili jego uprawomocnienia się;
- ustalenia braku zaskarżenia orzeczenia rozwodowego.

Poza zakresem niniejszej ekspertyzy znajdują się kwestie związane z potwierdzeniem autentyczności dokumentu na potrzeby postępowań w innym kraju (legalizacja dokumentów, apostille).

Zamykając wprowadzenie do niniejszej ekspertyzy, posłużę się kilkoma danymi statystycznymi dotyczącymi całości amerykańskiego społeczeństwa. W przeciągu ostatnich 30 lat obniżył się w USA zarówno współczynnik zawierania związków małżeńskich, jak i współczynnik rozwodów. Obecnie (dane z 2021 r.) zawieranych jest rocznie sześć związków małżeńskich na tysiąc mieszkańców; w 1990 r. było to 9,8. W tych samych latach odpowiedni współczynnik rozwodów na tysiąc mieszkańców wyniósł 2,3 i 4,7. Statystycznie (mediana) pierwszy związek małżeński, w którym dochodziło do rozwodu, trwał 8 lat, a drugi – 10 lat. Rozwodzące się po raz pierwszy osoby miały w przypadku mężczyzny 30 lat, a kobiety – 32 lata. Rozwodem kończy się (w poszczególnych stanach) 35–50% małżeństw zawartych po raz pierwszy i 60–70% drugich małżeństw. Aż 70% pozwów rozwodowych jest wnoszonych przez kobiety¹.

¹ Rekapitulacja najnowszych statystyk została dokonana przez magazyn Forbes: https://www.forbes.com/advisor/legal/divorce/divorce-statistics/#key_divorce_statistics_in_2023_section (dostęp: 1.12.2023).

II. Skuteczność i prawomocność orzeczeń dotyczących rozwodu

1. Sądy uprawnione do orzekania w sprawach o rozwód

Uprawnienia do wydawania orzeczeń w sprawach o rozwód mają sądy stanowe. Są to sądy określane zbiorczo jako sądy pierwszej instancji (*trial courts*), noszące różne nazwy w poszczególnych stanach – m.in. *district courts, circuit courts, superior courts, courts of common pleas, domestic relations courts, chancery courts*². Swoją właściwością terytorialną obejmują one jedną lub kilka stanowych jednostek administracyjnych, które poza Alaską i Luizjaną nazywane są hrabstwami (*counties*)³. W dużej części stanów sądownictwo jest dwuinstancyjne – sąd drugiej i ostatniej instancji nosi zazwyczaj nazwę Sądu Najwyższego (*Supreme Court*)⁴, a czasami apelacyjnego (*Court of Appeal*)⁵. Niektóre stany stworzyły pośredni szczebel sądowy, zwany sądownictwem apelacyjnym (*appellate courts*).

2. Typy rozwodów, przesłanki rozwodu

Obecnie wszystkie stany (50) i Dystrykt Kolumbii dopuszczają rozwody bez orzekania winy (*no-fault divorce*). Ta forma rozwodu sukcesywnie zastępowała tradycyjny rozwód ze wskazaniem winy (*at-fault divorce*)⁶. Co ważne, dzisiaj duża część stanów nie pozwala już na orzeczenie rozwodu ze wskazaniem winy (17 stanów oraz Dystrykt Kolumbii). Jest to kluczowa okoliczność różnicująca stanowe ustawodawstwa w sprawach o rozwód. Drugą jest dopuszczalność orzeczenia rozwodu ze względu na niezgodność charakterów małżonków (*incompatibility, irreconcilable differences*). Trzecia różnica polega na możliwości złożenia

² Zazwyczaj będzie to wydział rodzinny (*Family Division/Court*) takiego sądu, wydział spadkowy i rodzinny (*Probate and Family Division/Court*) czy też wydział spraw domowych (*Division of Domestic Relations*).

³ W przypadku Alaski występują gminy (*boroughs*), a Luizjany – parafie (*parishes*).

⁴ Np. w Kalifornii.

⁵ Np. w Nowym Jorku, Maryland i Wirginii.

⁶ Przez długi czas możliwy był tylko rozwód ze wskazaniem winy jednego z małżonków. Prowadziło to do prokurowania dowodów winy, przede wszystkim cudzołóstwa, co rodziło ostrą krytykę istniejącego ustawodawstwa. Pierwsze prawo pozwalające na orzeczenie rozwodu bez stwierdzania winy zostało przyjęte w Kalifornii w 1969 r. Zob. J. Gregory, P. Swisher, R. Wilson, *Understanding Family Law*, Durham 2013, s. 281 i nast.; M. Glandon, *The Transformation of Family Law. State, Law, and Family in the United States and Western Europe*, Chicago 1989, s. 188 i nast.

pozwu o rozwód w następstwie braku wspólnego zamieszkiwania (*living separate and apart*) przez pewien czas określony w stanowym ustawodawstwie.

Na potrzeby niniejszego opracowania nie ma potrzeby referowania szczegółowych przesłanek (przyczyn) uzasadniających wniesienie pozwu o rozwód przewidzianych w poszczególnych ustawodawstwach stanowych. Wskażę jedynie, że powtarzają się w nich pewne zdarzenia i okoliczności takie jak okrutne i niehumanitarne traktowanie, skazanie na karę pozbawienia wolności w określonej wysokości po zawarciu związku małżeńskiego, zdrada (cudzołóstwo), uzależnienie od alkoholu lub innych substancji, impotencja, nieuleczalna choroba psychiczna, porzucenie małżonka/rodziny (te okoliczności w przypadku rozwodu z orzekaniem o winie), nieodwracalny rozkład związku małżeńskiego (w przypadku rozwodu bez orzekania o winie), brak wspólnego zamieszkiwania (życia) przez określony czas po orzeczeniu separacji albo zawarciu określonego przez przepisy prawa pisemnego porozumienia w sprawie separacji.

Małżonek może samodzielnie skierować do sądu pozew o rozwód (*petition, complaint*), ale dopuszczalne jest też wniesienie pozwu wspólnie (*non-contested joint petition*), co przyspiesza przebieg postępowania rozwodowego. Co do zasady drugi małżonek nie może sprzeciwiać się pozwowi, w którym wnioskowane jest orzeczenie rozwodu bez wskazywania osoby winnej⁷. W ustawodawstwach stanowych powtarza się formuła, że do orzeczenia rozwodu dochodzi, gdy sąd uznaje, iż doszło do nieodwracalnego rozkładu związku małżeńskiego i pogodzenie małżonków jest niemożliwe (*marriage is irretrievably broken and that reconciliation is improbable*).

Poniżej (Tabela 1) zostało przedstawione zróżnicowanie form rozwodu dopuszczonych w poszczególnych regulacjach stanowych.

Tabela 1. Formy rozwodu istniejące w poszczególnych stanach USA

Stan	Rozwód bez orzekania winy	Rozwód z orzekaniem o winie	Niezdgodność charakterów	Rozwód wskutek braku wspólnego zamieszkiwania
Alabama	Tak	Tak	Tak	Tak (24 miesiące)
Alaska	Tak	Tak	Tak	Nie
Arizona	Tak	Nie	Tak	Nie
Arkansas	Tak	Tak	Tak	Tak (18 miesięcy)
Connecticut	Tak	Tak	Tak	Tak (18 miesięcy)
Dakota Południowa	Tak	Tak	Tak	Nie
Dakota Północna	Tak	Tak	Tak	Nie
Delaware	Tak	Tak	Tak	Tak (6 miesięcy)
Floryda	Tak	Nie	Tak	Nie
Georgia	Tak	Tak	Tak	Nie

⁷ Pewne ograniczenia istnieją jedynie w 3 stanach – Missisipi, Południowej Dakocie, Tennessee.

Stan	Rozwód bez orzekania winy	Rozwód z orzekaniem o winie	Niezgodność charakterów	Rozwód wskutek braku wspólnego zamieszkiwania
Hawaje	Tak	Nie	Tak	Tak (24 miesiące)
Idaho	Tak	Tak	Tak	Tak (60 miesięcy)
Illinois	Tak	Tak	Tak	Tak (24 miesiące)
Indiana	Tak	Tak	Tak	Nie
Iowa	Tak	Nie	Tak	Nie
Kalifornia	Tak	Nie	Tak	Nie
Kansas	Tak	Tak	Tak	Nie
Karolina Południowa	Tak	Tak	Nie	Tak (12 miesięcy)
Karolina Północna	Tak	Tak	Nie	Tak (12 miesięcy)
Kentucky	Tak	Nie	Tak	Tak (2 miesiące)
Kolorado	Tak	Nie	Tak	Nie
Luizjana	Tak	Tak	Nie	Tak (6 miesięcy)
Maine	Tak	Tak	Tak	Nie
Maryland	Tak	Tak	Nie	Tak (12 miesięcy)
Massachusetts	Tak	Tak	Tak	Nie
Michigan	Tak	Nie	Tak	Nie
Minnesota	Tak	Nie	Tak	Nie
Missisipi	Tak	Tak	Tak	Nie
Missouri	Tak	Nie	Nie	Nie
Montana	Tak	Nie	Tak	Tak (6 miesięcy)
Nebraska	Tak	Nie	Tak	Nie
Nevada	Tak	Tak	Nie	Tak (12 miesięcy)
New Hampshire	Tak	Tak	Tak	Tak (24 miesiące)
New Jersey	Tak	Tak	Tak	Tak (18 miesięcy)
Nowy Jork	Tak	Tak	Tak	Tak (12 miesięcy)
Nowy Meksyk	Tak	Tak	Tak	Nie
Ohio	Tak	Tak	Tak	Tak (12 miesięcy)
Oklahoma	Tak	Tak	Tak	Nie
Oregon	Tak	Nie	Tak	Nie
Pensylwania	Tak	Tak	Nie	Tak (12 miesięcy)
Rhode Island	Tak	Tak	Tak	Tak (36 miesięcy)
Teksas	Tak	Tak	Tak	Tak (36 miesięcy)
Tennessee	Tak	Nie	Tak	Tak (24 miesiące)
Utah	Tak	Tak	Tak	Tak (36 miesięcy)
Vermont	Tak	Tak	Nie	Tak (6 miesięcy)
Waszyngton	Tak	Nie	Tak	Nie
Wirginia	Tak	Tak	Nie	Tak (12 miesięcy)
Wirginia Zachodnia	Tak	Tak	Tak	Tak (12 miesięcy)
Wisconsin	Tak	Nie	Tak	Tak (12 miesięcy)
Wyoming	Tak	Tak	Tak	Nie
Dystrykt Kolumbii	Tak	Nie	Nie	Tak (6 miesięcy)

3. Wymóg pobytu/rezydencji w stanie

Wszystkie stany z wyjątkiem Alaski, Południowej Dakoty i Waszyngtonu wprowadziły wymóg pewnego minimalnego czasu pobytu na swoim terytorium (*residency requirement*) jako przesłankę pozwalającą na wystąpienie z pozwem rozwodowym. Należy podkreślić, że słowo *residence* oznacza przebywanie (pobyt), a więc obecność w danym miejscu (stanie i czasami hrabstwie) bez jednoczesnego zamiaru uczynienia takiego miejsca stałym miejscem zamieszkania (centrum życia). Na określenie tej drugiej sytuacji używane jest słowo *domicile*, które pojawia się też czasami w stanowym ustawodawstwie.

Wymóg minimalnego okresu pobytu w danym stanie określa możliwość orzeczenia przez sąd stanowy jedynie rozwodu (rozwiązania małżeństwa). Może się więc zdarzyć, że dany sąd stanie się uprawniony do orzeczenia w sprawie pozwu o rozwód, ale nie będzie podmiotowo właściwy (*personal jurisdiction*) do rozstrzygnięcia pozostałych kwestii związanych z rozwodem takich jak podział majątku, opieka nad dziećmi czy alimenty.

Tabela 2. Wymagany czas pobytu w stanie przed wniesieniem pozwu⁸

Stan	Wymagany czas pobytu powoda lub jednej ze stron i źródło prawne
Alabama	6 miesięcy (gdy pozwany nie jest rezydentem). Alabama Code, Title 30. Marital and domestic relations § 30-2-5
Alaska	Brak (jeśli małżeństwo zawarte w tym stanie i powód jest w nim rezydentem). Alaska Statutes, Title 25. Marital and domestic relations § 25-24-080
Arizona	90 dni (jedna ze stron). Arizona Revised Statutes, Title 25. Marital and domestic relations § 25-312
Arkansas	60 dni (jedna ze stron) albo 3 pełne miesiące przed wydaniem ostatecznego wyroku przez sąd (jedna ze stron). Arkansas Code, Title 9. Family law § 9-12-307
Connecticut	Jedna strona w dniu poprzedzającym wniesienie pozwu albo wydanie wyroku przez sąd mieszkała w stanie przez 12 miesięcy albo jedna ze stron mieszkała w stanie w czasie zawarcia małżeństwa i powróciła do stanu w zamiarem stałego zamieszkania przed wniesieniem pozwu o rozwód, albo przyczyna rozwodu powstała po przeniesieniu się jednej ze stron do stanu. Connecticut General Statutes, Title 46B. Family law § 46b-44
Dakota Południowa	Brak (powód musi być rezydentem). South Dakota Codified Laws, Title 25. Domestic relations § 25-4-30
Dakota Północna	6 miesięcy (powód musi być rezydentem przez wymagany czas albo w czasie wniesienia pozwu, albo wydawania wyroku przez sąd). North Dakota Century Code, Title 14. Domestic relations and persons § 14-05-17
Delaware	6 miesięcy (jedna ze stron). Delaware Code, Title 13. Domestic relations § 1504
Floryda	6 miesięcy (jedna ze stron). Florida Statutes, Title VI. Civil practice and procedure § 61.021

⁸ W pewnych sytuacjach istnieją też wyjątki bądź szczególne przypadki (zwłaszcza dotyczące członków sił zbrojnych USA) ustanawiające właściwość stanowego sądu – w tym celu należy zapoznać się ze wskazaną regulacją stanową.

Stan	Wymagany czas pobytu powoda lub jednej ze stron i źródło prawne
Georgia	6 miesięcy (gdy pozew wnosi rezydent); osoba niebędąca rezydentem może wnieść pozew, jeśli druga strona jest w stanie rezydentem przez 6 miesięcy. Georgia Code, Title 19. Domestic relations § 19-5-2
Hawaje	3 miesiące. Hawaii Revised Statutes, Division 3. Property; family § 580-1
Idaho	6 pełnych tygodni. Idaho Code, Title 32. Domestic relations, Chapter 7. Divorce actions § 32-701
Illinois	90 dni (jedna ze stron). Illinois Statutes, Chapter 750. Families § 5/401
Indiana	6 miesięcy w stanie i 3 miesiące w hrabstwie (jedna ze stron). Indiana Code, Title 31. Family law and juvenile law § 31-15-2-6
Iowa	12 miesięcy (chyba że pozwany jest rezydentem w stanie i powód doręczył mu pozew osobiście). Iowa Code, Title XV. Judicial branch and judicial procedures [Chs. 595-686] § 598.5
Kalifornia	6 miesięcy w stanie i 3 miesiące w hrabstwie (jedna ze stron). California Code, Family code – FAM § 2320
Kansas	60 dni (jedna ze stron). Kansas Statutes, Chapter 23. Kansas family law code-revised § 23-2703
Karolina Południowa	3 miesiące (gdy dwie strony są rezydentami w stanie), rok (gdy tylko jedna strona jest rezydentem). South Carolina Code of Laws, Title 20. Domestic relations § 20-3-30
Karolina Północna	6 miesięcy (jedna ze stron) i małżonkowie pozostawali w separacji przez rok. North Carolina General Statutes, Chapter 50. Divorce and alimony § 50-6
Kentucky	180 dni (jedna ze stron). Kentucky Revised Statutes, Title XXXV. Domestic relations § 403.140
Kolorado	91 dni (jedna ze stron). Colorado Revised Statutes, Title 14. Domestic matters § 14-10-106
Luizjana	6 miesięcy (jedna ze stron). Louisiana Code of Civil Procedure, Title I. Art. 10
Maine	6 miesięcy (powód), chyba że powód jest rezydentem i małżeństwo zostało zawarte w stanie albo powód jest rezydentem i małżonkowie zamieszkiwali w stanie, gdy wystąpiła przyczyna rozwodu, albo pozwany jest rezydentem stanu. Maine Revised Statutes, Title 19-A. Domestic relations § 901
Maryland	6 miesięcy (jedna ze stron), jeśli przyczyna rozwodu wystąpiła poza stanem. Maryland Code, Family law § 7-101
Massachusetts	Powód jest rezydentem przez rok (jeśli przyczyna rozwodu wystąpiła poza stanem) albo powód zamieszkuje w stanie (jeśli przyczyna rozwodu wystąpiła w stanie). Massachusetts General Laws, Part II. Real and personal property and domestic relations (Ch. 183-210) Ch. 208, § 5
Michigan	180 dni w stanie i 10 dni w hrabstwie (jedna ze stron) ⁹ . Michigan Compiled Laws, Chapter 552. Divorce § 552.9
Minnesota	180 dni rezydencji lub domicylu/zamieszkiwania (jedna ze stron). Minnesota Statutes, Domestic relations, (Ch. 517-519A) § 518.07
Missisipi	6 miesięcy (jedna ze stron). Mississippi Code, Title 93. Domestic relations § 93-5-5

⁹ Wymóg 10 dni rezydencji w hrabstwie nie ma zastosowania, jeśli łącznie spełnione są 3 przesłanki: pozwany urodził się poza USA lub ma obywatelstwo innego kraju, małżonkowie mają niepełnoletnie dziecko lub dzieci oraz istnieją informacje pozwalające sądowi zasadnie przyjąć, że zachodzi niebezpieczeństwo wywiezienia niepełnoletniego dziecka lub dzieci przez pozwanego z USA i przetrzymywania go/ich poza USA.

Stan	Wymagany czas pobytu powoda lub jednej ze stron i źródło prawne
Missouri	90 dni (jedna ze stron). Missouri Revised Statutes, Title XXX. Domestic relations Ch. 452
Montana	90 dni (jedna ze stron). Montana, Title 40. Family law § 40-4-104
Nebraska	90 dni (jedna ze stron), chyba że małżeństwo zostało zawarte w stanie i jedna ze stron zamieszkiwała w stanie od czasu zawarcia małżeństwa. Nebraska Revised Statutes, Chapter 42. Households and families § 42-349
Nevada	6 tygodni (powód, jeśli podstawa powództwa powstała na terenie hrabstwa, dla którego właściwy jest sąd); 6 tygodni (jedna ze stron, jeśli podstawa powództwa powstała poza terenem hrabstwa, dla którego właściwy jest sąd). Nevada Revised Statutes, Title 11. Domestic relations § 125.020
New Hampshire	Rok, chyba że obie strony miały miejsce zamieszkania w stanie albo powód miał w stanie miejsce zamieszkania i pozwanemu osobiście doręczono pozew na terenie stanu. New Hampshire Statutes, Annulment, divorce and separation, Section 458:5
New Jersey	Rok (jedna ze stron), chyba że przyczyną rozwodu jest cudzołóstwo. New Jersey Statutes, Title 2A. Administration of civil and criminal justice 2A § 34-10
Nowy Jork	Brak minimalnego czasu zamieszkania, jeśli obie strony mieszkają w stanie, a przyczyna rozwodu nastąpiła w tym stanie; rok (jedna ze stron), jeśli związek małżeński zawarto w tym stanie lub obie strony zamieszkiwały w tym stanie w czasie trwania małżeństwa lub przyczyna rozwodu nastąpiła w tym stanie; 2 lata (jedna ze stron) w przypadku niespełnienia wcześniej wskazanych wymogów. New York Consolidated Laws, Domestic relations law – DOM § 230
Nowy Meksyk	6 miesięcy (jedna ze stron). New Mexico Statutes, Chapter 40. Domestic affairs § 40-4-5
Ohio	6 miesięcy. Ohio Revised Code, Title XXXI. Domestic relations children § 3105.03
Oklahoma	6 miesięcy (jedna ze stron). Oklahoma Statutes Citationized, Title 43. Marriage, divorce and alimony, Section 102
Oregon	Brak, jeśli związek małżeński został zawarty w stanie, a jedna ze stron jest rezydentem lub zamieszkuje w stanie, i jednocześnie przyczyną pozwu jest nieważność małżeństwa (z powodu bigamii albo pokrewieństwa) albo brak zdolności do zawarcia związku małżeńskiego z powodu wieku lub niepełnosprawności intelektualnej lub zgoda na zawarcie związku została wymuszona. 6 miesięcy, jeśli związek małżeński nie został zawarty w stanie albo pozew o rozwód został wytoczony z innych przyczyn niż wskazane powyżej. Oregon Revised Statutes, Domestic relations § 107.075
Pensylwania	6 miesięcy (jedna ze stron). Pennsylvania Statutes, Title 23. Pa.C.S.A. Domestic relations § 3104
Rhode Island	Rok; gdy pozwany nie jest rezydentem w stanie przez wymagany czas, wskazany wymóg jest też spełniony, jeśli pozwany jest rezydentem przez rok i doręczono mu pozew o rozwód. Rhode Island General Laws, Title 15. Domestic relations § 15-5-12
Teksas	6 miesięcy w stanie i 90 dni w hrabstwie (jedna ze stron). Texas Family Code, FAM § 6.301
Tennessee	6 miesięcy (jedna ze stron). Tennessee Code, Title 36. Domestic relations § 36-4-104
Utah	3 miesiące (jedna ze stron). Utah Code, Title 30. Husband and wife § 30-3-1
Vermont	6 miesięcy (jedna ze stron) i jednocześnie rok od końcowej rozprawy (jedna ze stron). Vermont Statutes, Title 15. Domestic relations, § 592
Waszyngton	Brak. Washington Revised Code, Title 26. Domestic relations § 26.09.030

Stan	Wymagany czas pobytu powoda lub jednej ze stron i źródło prawne
Wirginia	6 miesięcy (jedna ze stron). Virginia Code, Title 20. Domestic relations § 20-97
Wirginia Zachodnia	Brak (gdy związek małżeński został zawarty w stanie i jedna ze stron była rezydentem w czasie wniesienia pozwu). 6 miesięcy (jedna strona, gdy związek małżeński został zawarty poza stanem). West Virginia Code, Chapter 48. Domestic relations § 48-5-105
Wisconsin	6 miesięcy w stanie i 30 dni w hrabstwie (jedna ze stron). Wisconsin Statutes, Marriage and family (Ch. 765 to 770) § 767.301
Wyoming	60 dni albo – jeśli małżeństwo zawarto w stanie – jedna ze stron pozostawała rezydentem w stanie od czasu zawarcia małżeństwa do wniesienia pozwu. Wyoming Statutes, Title 20. Domestic relations § 20-2-107
Dystrykt Kolumbii	6 miesięcy i strony muszą pozostawać w separacji bez wspólnego zamieszkiwania przez 6 miesięcy, gdy pozostawanie w separacji zostało uzgodnione przez strony; albo rok pozostawania w separacji bez wspólnego zamieszkiwania, gdy tylko jedna strona zgodziła się na pozostawanie w separacji. District of Columbia Code, Division II. Judiciary and judicial procedure § 16-902

4. Czas oczekiwania

Wiele stanów wprowadza tzw. okres oczekiwania (*waiting period*), czyli określa minimalny czas, jaki musi upłynąć między wniesieniem pozwu rozwodowego a podjęciem sprawy przez sąd. Takie rozwiązanie ma służyć przemyśleniu przez strony zasadności podjętego działania prawnego (*cooling-off*). W niektórych stanach wobec wymogu okresu oczekiwania nie ma wyjątków lub są one bardzo wąsko określone; w innych stanach strony mogą po spełnieniu pewnych przesłanek zwrócić się do sądu o procedowanie sprawy bez okresu oczekiwania. Wymóg okresu oczekiwania trzeba odróżnić od istniejącej w siedmiu stanach przesłanki uzyskania rozwodu bez orzekania o winie. Przesłanka ta polega na pozostawaniu w obowiązkowej separacji, połączonej z brakiem współżycia, przez rok (Karolina Północna i Karolina Południowa) lub pół roku / 180 dni (Delaware, Luizjana, Montana, Vermont, Wirginia).

Wymóg okresu oczekiwania jest krytykowany jako „archaiczna przeszkoda” istniejąca w celu zniechęcenia (w praktyce dzisiaj bardziej wyobrazonego niż rzeczywistego) do dokonania rozwodu. Następstwem tej krytyki są zachodzące zmiany ustawodawstw stanowych. Przykładowo, w 2018 r. w stanie Utah okres oczekiwania o długości 90 dni został skrócony do dni 30.

W dwóch stanach (Massachusetts i Vermont) sąd orzekający w sprawach o rozwód wydaje tzw. dekret *nisi* (*decree nisi*). Dopiero po upływie czasu wskazanego w stanowym ustawodawstwie dekret zostaje przekształcony w ostateczny (*absolute*) i dochodzi do rozwiązania małżeństwa (zmiany statusu prawnego małżonków), chyba że na wniosek strony sąd zarządzi inaczej. Należy jednocześnie podkreślić, że pozostałe postanowienia dekretu rozwodowego *nisi*, np. dotyczące opieki nad dziećmi, obowiązku alimentacyjnego czy praw majątkowych,

rodzą skutki prawne (uprawnienia i obowiązki jednostek) już od dnia wydania tego dekretu, a nie dopiero z chwilą przekształcenia go w ostateczny.

Poniższa tabela przedstawia, czy w danym stanie istnieje okres oczekiwania i jak długi on jest. W celu ustalenia, czy i jakie wyjątki istnieją w stosunku do tego wymogu, konieczne jest zapoznanie się z treścią właściwego prawa stanowego.

Tabela 3. Ustawowy czas wymaganego oczekiwania na podjęcie postępowania rozwodowego przez sąd od dnia złożenia pozwu i/lub czas wymagany na przekształcenie orzeczenia *nisi* w orzeczenie ostateczne (absolutne)

Stan	Wymagany okres oczekiwania (waiting period)
Alabama	30 dni
Alaska	Brak
Arizona	60 dni
Arkansas	30 dni
Connecticut	90 dni
Dakota Południowa	60 dni
Dakota Północna	Brak
Delaware	180 dni
Floryda	20 dni
Georgia	30 dni
Hawaje	Brak
Idaho	21 dni
Illinois	Brak
Indiana	60 dni
Iowa	90 dni
Kalifornia	180 dni
Kansas	60 dni
Karolina Południowa	90 dni
Karolina Północna	30 dni
Kentucky	60 dni (gdy małżonkowie mają dzieci) Brak (gdy małżonkowie nie mają dzieci)
Kolorado	90 dni
Luizjana	180 dni (gdy małżonkowie nie mają niepełnoletnich dzieci) 365 dni (gdy małżonkowie mają niepełnoletnie dzieci)
Maine	60 dni
Maryland	Brak
Massachusetts	30 dni, plus dodatkowo 90 dni, by dekret <i>nisi</i> stał się ostateczny
Michigan	60 dni (gdy małżonkowie nie mają niepełnoletnich dzieci) 180 dni (gdy małżonkowie mają niepełnoletnie dzieci)
Minnesota	Brak
Missisipi	60 dni

Stan	Wymagany okres oczekiwania (waiting period)
Missouri	30 dni
Montana	21 dni
Nebraska	60 dni
Nevada	Brak
New Hampshire	Brak
New Jersey	Brak
Nowy Jork	Brak
Nowy Meksyk	30 dni
Ohio	Ohio jest jedynym stanem, który rozróżnia rozwód (<i>divorce</i>) i rozwiązanie małżeństwa (<i>dissolution of marriage</i>). Rozwód jest orzekany, gdy strony (małżonkowie) nie uzgodniły wszystkich spornych kwestii samodzielnie. Do rozwiązania małżeństwa dochodzi wtedy, gdy wszystkie sporne kwestie zostały uzgodnione przez strony. Rozwód – brak. Rozwiązanie małżeństwa – 30 dni
Oklahoma	10 dni (gdy małżonkowie nie mają niepełnoletnich dzieci) 90 dni (gdy małżonkowie mają niepełnoletnie dzieci)
Oregon	Brak
Pensylwania	90 dni
Rhode Island	90 dni
Teksas	60 dni
Tennessee	60 dni, jeśli małżonkowie nie mają niezamężnych/nieżonatych dzieci poniżej 18 roku życia. 90 dni, jeśli małżonkowie mają niezamężne/nieżonate dzieci poniżej 18 roku życia
Utah	30 dni
Vermont	90 dni, by dekret <i>nisi</i> stał się ostateczny
Waszyngton	90 dni
Wirginia	Brak, ale w przypadku rozwodu bez orzekania winy strony muszą żyć oddzielnie, bez wspólnego pożycia i bez przerwy przez rok albo 6 miesięcy, jeśli strony zawarły umowę o separacji i nie mają małoletnich dzieci
Wirginia Zachodnia	Brak
Wisconsin	120 dni
Wyoming	20 dni, gdy obie strony są z tego stanu. 30 dni, gdy jedna ze stron jest spoza tego stanu
Dystrykt Kolumbii	30 dni

5. Dekret rozwodowy

Do orzeczenia rozwodu przez sąd dochodzi przez wydanie wyroku najczęściej zwanego dekretem rozwodowym (*decree of divorce; judgement and decree of divorce, decree of dissolution of marriage; divorce order*). Rozstrzygnięcie wydaje jednoosobowo sędzia. W pewnych systemach

stanowych (np. Ohio) obok sędziów (*judges*) istnieją sędziowie magistraccy (*magistrates, masters*), którzy orzekają w prostszych sprawach, w tym o rozwód¹⁰.

W wielu sprawach, nie tylko nieskomplikowanych, a więc przykładowo niewymagających wypracowania złożonych uzgodnień lub rozstrzygnięć dotyczących kwestii majątkowych, same strony (zazwyczaj wspomagane przez prawników) przedstawiają sądowi swoje ustalenia odnoszące się do skutków rozwodu (jest to tzw. *marital settlement agreement*)¹¹. Mogą również przedłożyć sądowi, co jest szeroko praktykowane, własną propozycję dekretu rozwodowego. Taki tryb dochodzenia do rozwodu, możliwy w przypadku każdej formy rozwodu istniejącej w danym stanie (a więc też z orzekaniem winy), jest nazywany niespornym (*uncontested*). Uzgodniwszy postanowienia dotyczące rozwodu (jego skutki), strony zazwyczaj wnoszą do sądu wnioski o wydanie dekretu rozwodowego bez konieczności pojawienia się stron w sądzie / przeprowadzenia rozprawy (*affidavit for entry of decree without appearance of the parties*). To do sądu należy jednak ostatecznie ocena i decyzja, czy wymagane będzie przeprowadzenie rozprawy, zwanej w takim przypadku niesporną (*uncontested hearing*). Może się tak stać zwłaszcza wtedy, gdy w sprawie o rozwód wystąpi kwestia opieki nad dziećmi i/lub jedna bądź obie strony występuje/występują w postępowaniu bez udziału prawnika. W pewnych stanach (np. w Kalifornii) istnieje ponadto możliwość orzeczenia rozwodu w drodze procedury uproszczonej (*summary / simple dissolution*)¹².

W dekrecie rozwodowym dochodzi, poza stwierdzeniem rozwiązania (ustania) związku małżeńskiego w drodze rozwodu, do ustaleń dotyczących zwłaszcza podziału majątku, obowiązku alimentacyjnego wobec dzieci (i/lub – jeśli to zasadne – byłego małżonka), opieki nad dziećmi oraz kontaktów z dziećmi drugiego małżonka. Zdarza się jednak, że pewne ustawodawstwa stanowe pozwalają (np. w Kalifornii), by małżonkowie zwrócili się do sądu o orzeczenie w dekrecie jedynie o rozwiązaniu związku małżeńskiego, pozostawiając pozostałe kwestie do odrębnego, późniejszego rozstrzygnięcia – jest to tzw. rozszczępienie rozwodu (*bifurcation of divorce*), a wniosek/pozew o jedynie rozwiązanie związku określany jest jako *dissolution of marital status only; status only divorce*. Sąd może jednak, akceptując taki wniosek, połączyć wydanie dekretu rozwodowego ze wskazaniem pewnych konsekwencji prawnych (np. dotyczących ubezpieczenia zdrowotnego, podatkowych), jakie uzna w danym przypadku za uzasadnione i słuszne (*just and equitable/fair*). Późniejsze uzgodnienia

¹⁰ Wydanie dekretu przez sędziego lub sędziego magistrackiego może mieć znaczenie w kontekście procedur odwoławczych. W Ohio wobec dekretu sędziego magistrackiego należy najpierw do tego samego sądu złożyć sprzeciw (*objection*), który rozpoznawany jest przez sędziego (może dojść do potwierdzenia, zmiany lub uchylecia rozstrzygnięcia sędziego magistrackiego). Dopiero później dopuszczalne staje się wniesienie apelacji.

¹¹ Czasami taki konsensualny tryb jest nazywany rozwiązaniem małżeństwa (*dissolution*), a pojęcie rozwodu jest rezerwowane dla trybu niekonsensualnego.

¹² W Kalifornii jest to możliwe, jeśli małżeństwo trwa nie dłużej niż 5 lat, małżonkowie nie mają dzieci, nie są właścicielami nieruchomości oraz ich nie wynajmują (poza lokalem, gdzie zamieszkują), ich majątek i zadłużenie są niewielkie, zrzekają się opieki małżeńskiej, uzgadniają, w jaki sposób dokonują podziału wspólnego majątku.

stron (majątkowe, związane z kontaktami z dziećmi, opieka), czyli wskazane wcześniej *marital settlement agreement*, mające jednak samodzielny charakter, stają się przedmiotem akceptacji przez sąd (w drodze wyroku) i nie wpływają na orzeczone w dekrete rozwiązania związku małżeńskiego czy jego datę.

Strona (małżonek) jest uprawniona sama zaproponować treść dekretu rozwodowego poprzez przedłożenie go sądowi (*default decree*). Może to zrobić, gdy drugi małżonek, zawiadomiony należycie o wniesieniu pozwu o rozwód, nie przedkłada swojego stanowiska prawnego (odpowiedzi)¹³. W takim przypadku sąd uznaje za zasadne żądania (rozwiązania) zawarte w pozwie. Małżonek przedkładający projekt dekretu powtarza w nim żądania (rozwiązania) z pozwu. Małżonkowie wspólnie przedstawiają sądowi uzgodniony projekt dekretu, gdy wcześniej nie wnioskowali o przeprowadzenie rozprawy. Jeśli doszło do przeprowadzenia rozprawy, strony muszą jednak w treści przedkładanego dekretu uwzględnić (powtórzyć) treść rozwiązań zarządzonych przez sędziego.

W postępowaniu rozwodowym, jeszcze przed wydaniem dekretu stwierdzającego rozwiązanie małżeństwa, sąd może wydawać zarządzenia (*orders*) dotyczące różnych aspektów relacji między stronami, np. wysokości alimentów czy opieki nad dziećmi. W zależności od reguł istniejących w poszczególnych stanach takie cząstkowe rozstrzygnięcia mogą następnie być inkorporowane do treści dekretu albo istnieć wraz z nim (jako elementy sprawy rozwodowej).

Orzeczenie o rozwodzie dokonane w dekrete rozwodowym w większości stanów staje się skuteczne i ostateczne (*effective and final*) z chwilą wydania i/lub podpisania przez sędziego¹⁴, przekazania (*filing*) takiego orzeczenia do kancelarii sądu, a w niektórych stanach z chwilą dokonania wpisu dekretu do rejestru sądowego prowadzonego przez urzędnika sądowego (*clerk of court*). W tym ostatnim przypadku wpis następuje – w zależności od obciążenia pracą, czyli liczbą rejestrowanych orzeczeń – już w dniu wydania dekretu albo w ciągu kilku kolejnych dni¹⁵. Data wpisu jest umieszczana albo w odpowiedniej rubryce dekretu, albo na jego pierwszej stronie (górną prawy róg).

Odmienne reguły istnieją w przypadku wskazanego wcześniej dekretu *nisi*, znanego w dwóch stanach (Massachusetts i Vermont). Natomiast w Dystrykcie Kolumbii i New Hampshire dekret staje się ostateczny po 30 dniach od wpisu do rejestru sprawy (*docket*), a w Nebrasce i Tennessee po takim samym terminie od wydania (podpisania) dekretu przez sąd. W Rhode Island sąd wyda dekret dopiero po trzech miesiącach od rozprawy, która jest

¹³ Wybór *default divorce* i późniejsze zaproponowanie *default decree* jest nierzadko celowym działaniem uzgodnionym przez dwie strony. Rozstający się małżonkowie ustalają wszystkie wymagane kwestie, po czym jeden z nich wnosi pozew o rozwód, na który drugi nie odpowiada. Taka strategia procesowa redukuje koszty i czas postępowania sądowego.

¹⁴ Pewne ustawodawstwa stanowe określają, że sędzia może wydać/podpisać dekret dopiero po upływie pewnego czasu od rozprawy albo podpis sędziego będzie rodził skutki dopiero po takim czasie (np. 30 dni w Alabamie).

¹⁵ Dłuższe opóźnienia mogą zdarzyć się jedynie podczas wakacji.

obowiązkowa, nawet jeśli strony uzgodniły wszystkie kwestie prawne¹⁶. Po takiej rozprawie sędzia może jednak wydać tzw. dekret nominalny (*nominal decree; interlocutory decree*), ale skutek prawny w postaci rozwodu zostanie wywołany dopiero przez dekret ostateczny (*final decree*), wydawany na wniosek zwycięskiej strony po wskazanych trzech miesiącach i w ciągu 180 kolejnych dni¹⁷.

Wniesienie apelacji nie wstrzymuje skuteczności dekretu rozwodowego (zob. poniżej II.6). Aby doszło do wstrzymania, konieczne jest wystąpienie do sądu z wnioskiem o wstrzymanie wykonania orzeczenia (*motion to stay*). W takim wniosku należy przedstawić przekonujące uzasadnienie, że apelacja ma szanse na odniesienie sukcesu i jednocześnie zostały spełnione inne wymagające przesłanki. Może się jednak zdarzyć (jak w Dystrykcie Kolumbii), że wniesienie wniosku ma wpływ na datę skuteczności dekretu – będzie to data odrzucenia/oddalenia wniosku przez sąd lub dopiero odrzucenia/oddalenia apelacji (jeśli zaakceptowano wniosek o wstrzymanie).

6. Apelacja od orzeczenia rozwodowego

W amerykańskim systemie prawa procesowego apelacja ma specyficzny charakter prawny (zakres, skutki, sposób rozpoznania) – różni się istotnie od apelacji istniejącej w Polsce i – szerzej – w innych państwach tradycji prawa pisanego (stanowionego). Apelacja jest w USA jednym ze środków odwoławczych pozostających do dyspozycji strony postępowania w odniesieniu do dekretu rozwodowego. W przypadku dekretu (i czasami jego propozycji, co zależy od reguł istniejących w danym prawie stanowym), który został wydany przez sędziego magistrackiego (*magistrate, master*), można wnieść sprzeciw (*objection*) – sprawa trafia wówczas do rozstrzygnięcia przez sędziego (*judge*). Strona może też skierować wniosek o ponowne rozważenie sprawy (*motion for reconsideration*) do sądu, który wydał dekret. Należy podkreślić, że w takim przypadku w praktyce kwestionowane są rozstrzygnięcia towarzyszące orzeczeniu rozwodu (majątkowe, dotyczące opieki czy obowiązku alimentacyjnego), a nie samo rozwiązanie małżeństwa w drodze rozwodu. Możliwe jest wreszcie złożenie wniosku o uchylenie wyroku (*motion for relief from judgment; motion to set aside judgment*), uzasadniane ujawnieniem nowej okoliczności kluczowej dla rozstrzygnięcia pewnej kwestii. Zazwyczaj środek ten ma zastosowanie w przypadku ukrycia przez stronę postępowania istotnej części swojego majątku (aktywów). Wniesienie wspomnianego wniosku, kierowanego do sądu pierwszej instancji, ponownie nie zmierza najczęściej do podważenia rozwodu

¹⁶ W przypadku rozwodu orzekałego, gdy małżonkowie pozostawali w separacji przez co najmniej 3 lata, ten okres ulega zmniejszeniu do 20 dni.

¹⁷ Po upływie tych 180 dni sędzia będzie mógł wydać dekret ostateczny jedynie za wspólną zgodą lub na pisemny wniosek stron albo reprezentujących ich prawników.

jako takiego, lecz tylko części (fragmentu) dekretu rozwodowego, czyli zawartego w nim pewnego częściowego rozstrzygnięcia. Ale zdarza się, że zarzuty odnoszą się do dekretu rozwodowego jako takiego, co prowadzi – jeśli zostaną potwierdzone – do jego uchylecia. Tak będzie w przypadku wystąpienia jednej z identyfikowanych i powtarzających się w stanowych ustawodawstwach okoliczności o charakterze subiektywnym (błąd, nieumyślne zaniechanie, zaskoczenie, zaniedbanie) lub obiektywnym (oszustwo, krzywoprzysięstwo, przymus, niedoręczenie pozwu, niezawiadomienie o rozprawie).

Należy też pamiętać, iż zdarza się, że ustawodawstwo lub orzecznictwo stanowe (np. Kansas) może wykluczać lub ustanawiać silne domniemanie skierowane przeciwko wnoszeniu tzw. częściowych (*piecemeal*) apelacji lub innych środków, a więc skierowanych przeciwko rozstrzygnięciom podjętym przez sąd w toku postępowania o rozwód. Kwestionowanie takich rozstrzygnięć stanie się możliwe dopiero po wydaniu przez sąd końcowego dekretu¹⁸.

Wskazany we wcześniejszej części ekspertyzy mechanizm uzgadniania przez strony postępowania o rozwód (reprezentujących ich prawników) towarzyszących rozwodowi konsekwencji prawnych powoduje, że dekret rozwodowy jest niezwykle rzadko kwestionowany w postępowaniu apelacyjnym. Na wniesienie apelacji (*notice of appeal*)¹⁹ ustawodawstwa stanowe przewidują zasadniczo 30 dni od daty ogłoszenia, wydania lub doręczenia orzeczenia. Apelacji nie podlegają co do zasady porozumienia rozwodowe osiągnięte przez strony samodzielnie lub za pośrednictwem reprezentujących je prawników, czyli akceptowane przez sąd w tzw. uzgodnionych / niespornych rozwodach (*uncontested divorce*). Zaskarżane apelacyjnie są tylko te rozstrzygnięcia sądowe, w których następstwa rozwodu zostały określone – z braku porozumienia stron – przez sąd.

Wniesienie apelacji nie prowadzi do pozbawienia kwestionowanego orzeczenia (kwestionowanej części orzeczenia) wykonalności (skuteczności). Jest to szczególna cecha amerykańskiej procedury apelacyjnej. Aby doszło do wstrzymania wykonalności orzeczenia (jego części), konieczne jest zaakceptowanie przez sąd wniesionego przez stronę wniosku o wstrzymanie wykonania orzeczenia (*motion to stay*)²⁰. Bardzo często taki wniosek musi zostać wniesiony najpierw do sądu pierwszej instancji, a dopiero po jego odrzuceniu (oddaleniu) w pewnych stanach dopuszczalne staje się ponowienie wniosku przed sądem apelacyjnym. Co do zasady stronie będzie niezwykle trudno przekonać sąd do swojego wniosku, gdyż jego akceptacja jest połączona z łączną realizacją szeregu wymagających przesłanek. Przykładowo, w Dystrykcie Kolumbii trzeba wykazać, że: a) apelacja rodzi szanse na

¹⁸ Decyzja Sądu Najwyższego Kansas z dnia 8 grudnia 1995 r. w sprawie AMCO Ins. Co. przeciwko Beck (258 Kan. 726, 728, 907 P.2d 137); Memorandum Sądu Apelacyjnego Stanu Kansas w sprawie McAllister przeciwko McAllister, nr 122612, <https://www.kscourts.org/KSCourts/media/KsCourts/Opinions/122612.pdf?ext=.pdf> (dostęp: 1.12.2023); Kan. Admin. Regs. § 28-17-18.

¹⁹ Formalnie jest to zawiadomienie o zamiarze wniesienia apelacji. Strona ma następnie terminy na wniesienie właściwych pism procesowych z zarzutami i wspierającymi je argumentami.

²⁰ Taki wniosek powinien też towarzyszyć wskazanemu wcześniej wnioskowi o uchylenie wyroku, jeśli wnioskujący chce wstrzymać na czas postępowania skuteczność dekretu.

odniesienie sukcesu (*is likely to succeed*); b) wnioskodawca poniesie nieodwracalną szkodę (*irreparable harm*) w razie wykonania orzeczenia; c) druga strona nie dozna niepotrzebnej szkody lub uszczerbku (*undue harm or prejudice*) w przypadku wstrzymania wykonania; oraz d) za udzieleniem wstrzymania przemawia interes publiczny²¹. Jeśli wniosek o wstrzymanie wykonania orzeczenia został wniesiony i sąd go uwzględnił, wstrzymuje to skuteczność kwestionowanego dekretu (jego kwestionowanej części). Dopiero niepowodzenie apelacji ponownie prowadzi do skuteczności dekretu (z dniem odrzucenia apelacji).

Jedynie w stanie New Hampshire apelacja w części dotyczącej rozwodu zostanie dopuszczona bez konieczności zaakceptowania przez sąd apelacyjny (*New Hampshire Supreme Court*) wniosku o wstrzymanie wykonania orzeczenia, jeśli wcześniej taki wniosek został bez powodzenia złożony do sądu pierwszej instancji. Jednocześnie w takim przypadku apelacja jest uznawana za „obowiązkową” (*mandatory*), gdyż dotyczy kwestii kwalifikowanej jako „pierwsze końcowe rozstrzygnięcie” (*first final order*).

Wniesienie apelacji od dekretu rozwodowego nie wstrzymuje automatycznie skutku polegającego na zmianie stanu cywilnego małżonków. Należy też pamiętać, że w praktyce strony zgadzają się na zakończenie łączącego ich małżeństwa w drodze rozwodu, a przedmiotem apelacji mogą się stać rozstrzygnięcia poczynione przez sąd w przypadku braku porozumienia stron (dotyczące zazwyczaj kwestii majątkowych i/lub opieki nad dziećmi oraz alimentacyjnych).

W przypadku wniesienia apelacji kontrola przez sąd drugiej instancji jest ograniczona do kwestii prawnych (błędu co do prawa, mającego istotny wpływ na treść orzeczenia). Przedmiotem apelacji nie mogą stać się ustalenia faktyczne poczynione przez sąd pierwszej instancji. Niezwykle trudno będzie też wykazać wykroczenie przez sędziego poza zakres przysługujących mu uprawnień ocennych (*discretion*). Należy też ponownie podkreślić, że w praktyce kwestionowane jest nie samo rozwiązanie małżeństwa, co konsekwencje rozwodu. Strona może również wystąpić o zmianę określonych w dekrete (wyroku) konsekwencji rozwodu (np. wysokości alimentów czy podziału majątku), co jednak nie wpływa na istnienie („ważność”) samego rozwodu, a więc dokonaną w dekrete zmianę stanu cywilnego jednostki²². Do skutecznego zakwestionowania dekretu rozwodowego jako całości dojdzie tylko wtedy, gdy rozstrzygnięcie sądu zostanie uchylone wskutek niespełnienia przesłanek pozwalających na orzeczenie rozwodu, a więc dekret wydał niewłaściwy sąd, stało się to bez wymaganego okresu przebywania na terenie stanu lub czasu oczekiwania, stronie nie

²¹ Decyzja Sądu Apelacyjnego Dystryktu Kolumbii z dnia 10 sierpnia 1987 r. w sprawie *Barry przeciwko Washington Post Co.*, (529 A.2d 319); takie reguły zostały wypracowane w orzecznictwie, ale wielokrotnie już na poziomie ustawodawstwa istnieją przepisy wymagające, jak np. w Rhode Island, by wstrzymanie wykonania było dopuszczalne jedynie na wniosek i po wykazaniu ważnego powodu (*upon motion and for good cause shown*) – 2022 Rhode Island General Laws § 15-5-3.

²² Takie reguły zostały wypracowane w orzecznictwie sądowym, ale czasami określone są w ustawodawstwie, np. w Missouri (2005 Missouri Revised Statutes – § 452.360) i Montanie (*Montana Code Annotated* 2021, §40-4-108).

dostarczono pism procesowych lub nie zawiadomiono o terminie rozprawy. Takie wady zdarzają się jednak sporadycznie. Warto też zauważyć, że nawet pewne uchybienia związane z wydaniem wyroku polegające na jego niepodpisaniu przez sędziego, nieprzekazaniu urzędnikowi sądowemu, a nawet nieogłoszeniu, mogą być sanowane w drodze tzw. dekretu *nunc pro tunc*. Powoduje on, że skutki prawne określone w dekrecie obarczonym wadami zachodzą już od dnia, w którym ten dekret stawałby się – przy braku wad – skuteczny i ostateczny.

Poza wskazanym trybem uzgadniania przez strony (reprezentujących je prawników) treści rozwiązań towarzyszących rozwodowi, na rzadkość wnoszenia apelacji wpływ mają skomplikowane reguły prawne związane z zaskarżaniem orzeczeń, co wymaga nie tylko pomocy profesjonalnego prawnika, ale i mającego doświadczenie w sprawach rozwodowych. Powoduje to, że koszty ponoszone przez stronę składającą apelację są wysokie. Dodatkowo postępowania apelacyjne są długotrwałe, a uzyskanie niezbędnych w takim postępowaniu dokumentów, zwłaszcza zapisu przebiegu postępowania/rozpraw przed sądem pierwszej instancji (*transcripts*), niezwykle kosztowne. Wszystko to zniechęca do kwestionowania w drodze apelacji zapadłych orzeczeń rozwodowych.

Nieatrakcyjność apelacji może prowadzić do wyboru przez stronę innego rozwiązania mogącego prowadzić do zmiany postanowień dekretu. Będzie to przede wszystkim wniosek o ponowne rozważenie sprawy (*motion for reconsideration; motion for rehearing*). Wniosek nie jest kierowany do sądu drugiej instancji, lecz do sądu, który wydał dekret. Zdarza się również, że wniesienie apelacji jest traktowane jako element taktyki negocjacyjnej zmierzającej do zmiany pewnego postanowienia lub pewnych postanowień dekretu. Akceptacja zmiany przez drugą stronę będzie prowadziła do wycofania apelacji.

III. Sposób dokumentowania prawomocności (ostateczności) orzeczeń dotyczących rozwodu

Sąd wydający dekret rozwodowy przekazuje lub doręcza (*notice of entry*) stronom postępowania potwierdzone urzędowo kopie dekretu. Również w takim sądzie strony (a czasami też inne podmioty) mogą później uzyskać kopie dekretu oraz pozostałych orzeczeń zapadających w postępowaniu o rozwód. Dokumenty albo wpisy potwierdzające przekazanie lub doręczenie kopii wyroku stronom (*certificate of service*) są sporządzane przez urzędnika sądu (*clerk of court*) i włączane do akt sprawy. W aktach sprawy znajdują się też dokumenty związane z wniesieniem (bardzo rzadkim) apelacji bądź innymi czynnościami zmierzającymi do zmiany postanowień dekretu.

Na poziomie stanowym, a czasami – lecz rzadko – lokalnym i we właściwych sądach powstają natomiast rejestry (*records*) orzeczonych rozwodów. Na szczeblu stanowym są one częścią rejestrów stanu cywilnego (*vital records*), ale zdarza się, że stanowe rejestry zawierają dane dotyczące narodzin, śmierci i zawarcia małżeństwa, ale nie są do nich wprowadzane informacje o rozwodach. Różny jest też zakres czasowy istniejących (prowadzonych) rejestrów (figurujących tam danych).

Znajdujące się w rejestrach informacje o rozwodach mają różny zakres treściowy. Zazwyczaj są one ograniczone do nazwisk i podstawowych danych osób uzyskujących rozwód (daty urodzin, miejsce zamieszkania), małżeństwa, którego rozwód dotyczy (data i miejsce zawarcia) oraz identyfikacji orzeczenia rozwodowego (numer sprawy, data rozstrzygnięcia, miejsce sądu). Czasami informacje są poszerzane o dane o liczbie i tożsamości dzieci, zmianie nazwiska po rozwodzie, przyczynie rozwodu. W stanie New Hampshire zakres informacji jest najszerszy – obejmuje liczne szczegóły dotyczące przebiegu postępowania rozwodowego oraz treści rozstrzygnięć podjętych w dekrete.

Jeżeli istnieją stanowe lub inne rejestry dotyczące rozwodów, sądy wydające dekrety rozwodowe przekazują do takich rejestrów formularz sprawozdawczy (*reporting form*) zawierający wskazane powyżej informacje. Zgodnie z przepisami obowiązującymi w wielu stanach wprowadzenie do formularza danych odnoszących się do stron postępowania rozwodowego należy do powoda albo reprezentującego go prawnika. Czynność ta powinna zostać dokonana na początku postępowania, nawet wraz z wniesieniem pozwu. Urzędnik sądu (*clerk of court*) sprawdza następnie poprawność tych danych i – po wyroku – uzupełnia formularz

o informacje odnoszące się do orzeczonego rozwodu. Wypełniony dokument jest podpisywany przez urzędnika sądu i przesyłany do stanowego rejestru.

Chociaż prowadzenie rejestrów stanu cywilnego stanowi uprawnienie stanowe, Federalne Ministerstwo Zdrowia (*United States Department of Health and Human Services*) już w 1907 r. przygotowało pierwsze tzw. modelowe prawo o stanowych statystykach stanu cywilnego (*Model State Vital Statistics Act*). To niewiążąca władze stanowe propozycja, jak mogłyby wyglądać regulacje odnoszące się do rejestrów stanu cywilnego, jeśli legislatura stanowa podejmęaby inicjatywę ustawodawczą w tym obszarze. Dokument był kilkakrotnie nowelizowany – najnowszy pochodzi z 2011 r.

Dzięki tej federalnej propozycji dochodzi do częściowego upodabniania się stanowych regulacji oraz praktyki. Formularze sprawozdawcze są w wielu stanach podobne i powtarzany jest m.in. nakaz, by urzędnicy sądowi przesyłali formularze dotyczące rozwodów orzeczonych w danym sądzie najpóźniej w wyraźnie identyfikowanym dniu. W tej ostatniej kwestii bardzo często wskazywany jest 10 lub 20 dzień miesiąca w odniesieniu do orzeczeń wydanych/wprowadzonych do rejestru sądowego w poprzednim miesiącu.

Poniżej wskazano (Tabela 4), czy w rejestrze zdarzeń stanu cywilnego istniejącym w danym stanie dokonuje się rejestracji rozwodów, a jeśli tak, to jaki jest zakres czasowy prowadzonego rejestru oraz w jaki sposób i po uiszczeniu jakiej opłaty można uzyskać certyfikat rozwodu. Taki dokument potwierdza, że między wskazanymi osobami doszło do rozwiązania małżeństwa oraz kiedy się to stało (minimalna treść). Certyfikaty mogą ponadto zawierać, w zależności od stanowego prawa, także inne informacje. Zawsze jest to wyciąg z danych znajdujących się w odpowiednim rejestrze (przekazanych poprzez formularze sądowe).

Certyfikat jest dokumentem pozwalającym jednostce na dokonanie wielu czynności, m.in. zawarcie kolejnego związku małżeńskiego, uzyskanie urzędowych dokumentów opiewających na nazwisko noszone po uzyskaniu rozwodu (jeśli jest to wskazane w certyfikacie), dziedziczenie (gdy istotne jest pozostawanie w stanie wolnym) lub np. określenie odpowiedzialności za zobowiązania finansowe.

Tabela 4. Rejestry stanowe

Stan	Od kiedy istnieje stanowy rejestr dotyczący rozwodów	Sposób złożenia wniosku o certyfikat dotyczący rozwodu	Opłata za sporządzenie poświadczenia odpisu
Alabama	Od stycznia 1950 r. W sprawie rozwodów wcześniejszych niż orzeczone w 1950 r. należy kontaktować się z urzędnikiem sądu (<i>clerk of court</i>) w hrabstwie, gdzie znajduje się sąd	Wniosek ²³ może zostać: <ul style="list-style-type: none"> przesłany na adres Alabama Vital Records P.O. Box 5625 Montgomery, Alabama 36103-5625, złożony osobiście w wydziale zdrowia jednego z 67 hrabstw na terenie stanu, złożony w drodze elektronicznej poprzez VitalChek, autoryzowanego w stanie pośrednika usług elektronicznych²⁴ 	15 dolarów za pierwszą kopię i 6 dolarów za każdą kolejną. Kopie z sądów (rozwoody sprzed 1950 r.) – ceny zróżnicowane
Alaska	Od 1950 r.	Wniosek ²⁵ może zostać złożony: <ul style="list-style-type: none"> osobiście w urzędach w Anchorage lub Juneau: 3901 Old Seward Hwy, Ste. 101 Anchorage, Alaska 99503; 5441 Commercial Blvd. Juneau, Alaska 99801, pocztą, faksem – P.O. Box 110675 Juneau, AK 99811-0675 Fax: (907) 465-3618 drogą elektroniczną (pośrednikiem jest VitalChek) 	30 dolarów za pierwszą kopię i 25 dolarów za każdą kolejną
Arizona	Poświadczenia dotyczące sądowych orzeczeń w sprawach o rozwód nie są dostępne przez stanowy rejestr zdarzeń stanu cywilnego (nie zawiera informacji o rozwodach). Poświadczenia wydają sądy wyższe	O wydanie dokumentu lub potwierdzenia należy się zwrócić do urzędnika sądu wyższego (<i>clerk of the superior court</i>) – do sądu, który orzekł o rozwodzie (jest ich 15)	Opłaty zróżnicowane
Arkansas	Tzw. kupony rozwodowe (<i>divorce coupons</i>) począwszy od 1923 r. są dostępne w rejestrze stanowym. O pełne dokumenty (potwierdzone kopie) należy zwrócić się do urzędnika sądu okręgowego (<i>circuit</i>) lub kanclerskiego (<i>chancery</i>)	Wniosek ²⁶ może zostać złożony: <ul style="list-style-type: none"> pocztą na adres: Arkansas Department of Health Vital Records Section, Slot 44 4815 West Markham Street Little Rock, AR 72205, osobiście pod tym samym adresem, telefonicznie, elektronicznie poprzez Vital Records²⁷ 	10 dolarów za pierwszą kopię i 10 dolarów za każdą kolejną. Na poziomie sądów opłaty zróżnicowane

²³ Wniosek jest dostępny na stronie <https://www.alabamapublichealth.gov/vitalrecords/assets/hs14eng.pdf> (dostęp: 1.12.2023).

²⁴ <https://www.vitalchek.com/v/vital-records/alabama/alabama-vital-records> (dostęp: 1.12.2023).

²⁵ Wniosek dostępny na stronie: https://health.alaska.gov/dph/VitalStats/Documents/divorce/Divorce_Form.pdf (dostęp: 1.12.2023).

²⁶ Wniosek dostępny na https://www.healthy.arkansas.gov/images/uploads/pdf/Application_DV_Vital_Records.pdf (dostęp:).

²⁷ <https://vitalrecords.egov.com/CDC.VitalRecordsMVC.Web/Wizard/AR/Municipality/SelectMunicipality> (dostęp: 1.12.2023).

Stan	Od kiedy istnieje stanowy rejestr dotyczący rozwodów	Sposób złożenia wniosku o certyfikat dotyczący rozwodu	Opłata za sporządzenie poświadczenia odpisu
Connecticut	Poświadczenia dotyczące sądowych orzeczeń w sprawach o rozwód nie są dostępne przez stanowy rejestr zdarzeń stanu cywilnego. Konieczne wystąpienie do sądu	O wydanie dokumentu lub potwierdzenia należy się zwrócić do urzędu sądu wyższej instancji (Judicial District Clerk's Office), który orzekł o rozwodzie (jest ich 13)	25 dolarów
Dakota Południowa	Od lipca 1905 r. Potwierdzenia dotyczące orzeczenia w sprawie rozwodu można także otrzymać od właściwego urzędnika sądu (<i>clerk of courts</i>), który wydał orzeczenie	Wniosek ²⁸ może zostać złożony: <ul style="list-style-type: none"> • pocztą na adres: South Dakota Department of Health 221 West Capitol Ave Pierre, SD 57501, • osobiście, faksem lub pocztą elektroniczną (vitalrecords@state.sd.us) 	15 dolarów
Dakota Północna	Rejestr stanowy nie obejmuje informacji o sądowych orzeczeniach w sprawie rozwodu albo nieważności małżeństwa. Informacje te znajdują się w rejestrach prowadzonych przed hrabstwem	Poświadczenia wpisów dotyczących rozwodu mogą zostać uzyskane od urzędnika hrabstwa (<i>county clerk</i>) lub archiwisty hrabstwa (<i>country recorder</i>), gdzie doszło do wydania orzeczenia o rozwodzie albo nieważności małżeństwa. Informacje dla zainteresowanych procedurą można uzyskać poprzez adres vitalrec@nd.gov	Opłaty zróżnicowane
Delaware	Brak stanowego rejestru. Wnioski można jednak składać do stanowego: Office of Vital Statistics Division of Public Health. Takie wnioski mogą dotyczyć rozwodów orzeczonych od 1935 r. Wnioski są przekazywane odpowiednim urzędom (w trzech hrabstwach). Wnioski mogą być też kierowane do właściwych hrabstw i sądów	Wnioski można składać osobiście lub poprzez pocztę: <ul style="list-style-type: none"> • adresując je do: Office of Vital Statistics Division of Public Health 417 Federal Street Dover, DE 19901, • bezpośrednio do jednego z trzech hrabstw: <ul style="list-style-type: none"> New Castle County: Records Department Family Court 500 N. King St. Suite 110 Wilmington, DE 19801 Kent County: Records Department Family Court 400 Court Street Dover, DE 19901 Sussex County: Records Department Family Court 22 The Circle Georgetown, DE 19947. Wnioski dotyczące wyroków wydanych do 1975 r. można kierować do protonotariusza (<i>prothonotary</i>) hrabstwa, w przypadku wyroków wydanych po 1975 r. – do właściwego sądu	25 dolarów za kopię

²⁸ Wniosek dostępny na https://www.healthy.arkansas.gov/images/uploads/pdf/Application_DV_Vital_Records.pdf (dostęp: 1.12.2023).

Stan	Od kiedy istnieje stanowy rejestr dotyczący rozwodów	Sposób złożenia wniosku o certyfikat dotyczący rozwodu	Opłata za sporządzenie poświadczenia odpisu
Floryda	Stanowy rejestr zawiera informacje o wyrokach wydanych od 6 czerwca 1927 r.	Wniosek ²⁹ może zostać złożony: <ul style="list-style-type: none"> • pocztą na adres: Department of Health Bureau of Vital Statistics P.O. Box 210 1217 Pearl Street Jacksonville, FL 32231-0042 • osobiście w tym samym miejscu, • elektronicznie poprzez VitalChek 	5 dolarów za pierwszą kopię i 4 dolary za każdą kolejną; pierwsza kwota jest powiększana o 2 dolary za każdy kolejny przeszukiwany rok (gdy nie wskazano roku wydania orzeczenia), aż do maksymalnej sumy 50 dolarów
Georgia	Stanowa procedura prowadząca do wydania tzw. listu weryfikacyjnego, a więc m.in. potwierdzającego miejsce i datę wydania wyroku o rozwodzie, dotyczy wyroków wydanych między czerwcem 1952 r. a sierpniem 1996 r. O potwierdzenie dotyczące wcześniejszych albo późniejszych wyroków należy zwracać się do urzędnika sądu wyższego (<i>clerk of the superior court</i>), który orzekł o rozwodzie (jest ich 159)	Wniosek ³⁰ dotyczący wyroków wydanych między czerwcem 1952 r. a sierpniem 1996 r. można złożyć w osobiście lub pocztą do: Georgia Department of Public Health Vital Records 1680 Phoenix Blvd., Suite 100 Atlanta, GA 30349. Wnioski dotyczące wyroków wydanych wcześniej lub później należy kierować do sądu – jest ich 159 ³¹	10 dolarów za pierwszą kopię i 5 dolarów za każdą kolejną
Hawaje	Brak rejestru stanowego	Wnioski należy składać do sądu okręgowego (<i>circuit courts</i>), który wydał wyrok rozwodowy (jednego z czterech)	Opłaty zróżnicowane
Idaho	Stanowy rejestr zawiera informacje o wyrokach wydanych od maja 1947 r.	Wnioski ³² mogą zostać złożone tylko: <ul style="list-style-type: none"> • pocztą na adres Vital Records Unit Bureau of Vital Records and Health Statistics P.O. Box 83720 Boise, ID 83720-0036 • online (poprzez VitalChek) 	16 dolarów za kopię

²⁹ Wniosek dostępny na https://www.floridahealth.gov/certificates/certificates/marriage/_documents/DH260-diss-marr-app-6-30-2023.pdf (dostęp: 1.12.2023).

³⁰ Dostępny na <https://dph.georgia.gov/ways-request-vital-record/marriage> (dostęp: 1.12.2023).

³¹ Adresy znajdują się na <https://dph.georgia.gov/locations/vital-records-office> (dostęp: 1.12.2023).

³² Dostępny na <https://publicdocuments.dhw.idaho.gov/WebLink/ElectronicFile.aspx?docid=25602&dbid=o&repo=PUBLIC-DOCUMENTS> (dostęp: 1.12.2023).

Stan	Od kiedy istnieje stanowy rejestr dotyczący rozwodów	Sposób złożenia wniosku o certyfikat dotyczący rozwodu	Opłata za sporządzenie poświadczenia odpisu
Illinois	Weryfikacja orzeczeń możliwa w sprawach o rozwiązanie małżeństwa dla rozstrzygnięć wydanych począwszy od stycznia 1962 r., a w sprawach o rozwiązanie związków cywilnych (<i>civil union</i>) począwszy od stycznia 2012 r.	Wnioski ³³ można składać osobiście, pocztą i faksem w: Illinois Department of Public Health Division of Vital Records 925 E. Ridgely Ave. Springfield, IL 62702-2737. Uwierzytelnione kopie można otrzymać, zwracając się do urzędnika sądu wydającego orzeczenie ³⁴	5 dolarów za kopię
Indiana	Brak stanowego rejestru dotyczącego orzeczonych rozwodów	Wnioski należy składać do urzędnika hrabstwa (<i>country clerk</i>), gdzie znajduje się sąd orzekający o rozwodzie	Koszty zróżnicowane
Iowa	Nie istnieje stanowy rejestr, chociaż od 1906 r. informacje o rozwodach są przekazywane władzom stanowym w celach statystycznych	Wnioski należy składać u właściwego urzędnika sądu (<i>clerk of court</i>), który wydał orzeczenie. Certyfikaty mogą być uwierzytelnione lub zwykłe	Koszty zróżnicowane
Kalifornia	Tzw. potwierdzenie zarejestrowania sprawy (<i>certificate of record</i>) wydawane na poziomie stanowym zawiera jedynie informacje o nazwiskach stron postępowania rozwodowego, datę wniesienia pozwu, nazwę hrabstwa, gdzie pozew wniesiono, oraz numer (sygnaturę) sprawy; w poświadczeniu nie ma informacji o tym, czy i jak postępowanie się zakończyło. Ponadto takie poświadczenie dotyczy postępowań od 1962 r. do czerwca 1984 r. Aby uzyskać kopie dokumentów, należy skontaktować się z Sądem Wyższym (<i>Superior Court</i>), który wydał wyrok w sprawie o rozwód	Wnioski ³⁵ dotyczące potwierdzenia zarejestrowania sprawy z lat 1962 –1984 (czerwiec) należy składać w: CA Department of Public Health – Vital Records MS: 5103 P.O. Box 997410 Sacramento, CA 95899-7410. W kwestii wniosków dotyczących spraw wcześniejszych (przed 1962 r.) i późniejszych (po czerwcu 1984 r.) należy skontaktować się z Sądem Wyższym (<i>Superior Court</i>), który wydał wyrok w sprawie o rozwód. Sądy wydają kopie uwierzytelnione (<i>authorized</i>) i zwykłe (zwane informacyjnymi)	16 dolarów za kopię potwierdzenia zarejestrowania sprawy z lat 1962 – 1984 (czerwiec)

³³ Wniosek dostępny na <https://dph.illinois.gov/content/dam/soi/en/web/idph/files/forms/verification-disolutionofmarriagecordfiles-091117.pdf> (dostęp: 1.12.2023).

³⁴ Lista tych sądów oraz urzędników – <https://www.illinoiscourts.gov/courts/circuit-court/circuit-court-clerks/> (dostęp: 1.12.2023).

³⁵ Dostępny na stronie <https://www.cdph.ca.gov/CDPH%20Document%20Library/ControlledForms/VS113b.pdf> (dostęp: 1.12.2023).

Stan	Od kiedy istnieje stanowy rejestr dotyczący rozwodów	Sposób złożenia wniosku o certyfikat dotyczący rozwodu	Opłata za sporządzenie poświadczenia odpisu
Kansas	Od lipca 1951 r. Akta sądowe dotyczące wcześniejszych orzeczeń (1861 – lipiec 1951) dostępne są we właściwych sądach rejonowych (<i>district courts</i>) ³⁶ lub lokalnych archiwach	Wnioski ³⁷ należy składać pocztą, osobiście, telefonicznie, elektronicznie poprzez VitalChek, aplikację IKAN w: Office of Vital Statistics Curtis State Office Building 1000 SW Jackson Street, Suite 120 Topeka, Kansas 66612–2221	20 dolarów za każdą kopię
Karolina Południowa	Od lipca 1962 r. Wcześniejsze dokumenty bezpośrednio we właściwym sądzie	Wniosek ³⁸ można złożyć osobiście, pocztą lub elektronicznie poprzez VitalChek w: Office of Vital Records SC DHEC 2600 Bull Street Columbia, SC 29201. Poprzez wrzutnię (<i>drop-in</i>) jedynie w biurze stanowym w hrabstwie Richland	17 dolarów za wyszukanie; 3 dolary za każdą kolejną kopię
Karolina Północna	Od 1958 r. Wnioski, w tym te dotyczące orzeczeń sprzed czerwca 1958 r., można również składać we właściwych sądach (<i>country courts</i>)	Wniosek można złożyć pocztą lub osobiście w: NC Vital Records 1903 Mail Service Center Raleigh, NC 27699–1903	24 dolary za pierwszą kopię i 15 dolarów za każdą kolejną
Kentucky	Od czerwca 1958 r. Dokumenty dotyczące orzeczeń sprzed 1958 r. dostępne są we właściwych sądach okręgowych (<i>country courts</i>)	Wnioski ³⁹ można składać osobiście, pocztą lub telefonicznie w: Office of Vital Statistics Department for Public Health Cabinet for Health and Family Services 275 East Main Street 1E-A Frankfort, KY 40621	6 dolarów
Kolorado	Stanowa procedura weryfikacyjna dotyczy związków małżeńskich zawartych w latach 1900–1939 i od 1975 r., a związków cywilnych od 2013 r.; tylko w ten sposób można uzyskać informację, że dany związek małżeński został rozwiązany przez rozwód. Dokumenty dotyczące rozwodów można uzyskać we właściwych sądach (<i>district courts</i>) lub w lokalnych archiwach ⁴⁰	Wnioski o dokonanie weryfikacji należy złożyć pocztą lub osobiście w: Vital Records Section Colorado Department of Public Health and Environment 4300 Cherry Creek Drive South HSVRD-VS-A1 Denver, CO 80246–1530	17 dolarów. Na poziomie lokalnym (<i>counties</i>) koszty zróżnicowane

³⁶ Lista i adresy tych sądów na <https://www.kscourts.org/About-the-Courts/District-Courts/About-District-Courts> (dostęp: 1.12.2023).

³⁷ Dostępne na <https://www.kdhe.ks.gov/DocumentCenter/View/11007/Divorce-Application-PDF> (dostęp: 1.12.2023).

³⁸ Dostępny na <https://scdhec.gov/sites/default/files/Library/D-0639.pdf> (dostęp: 1.12.2023).

³⁹ Dostępny na stronie https://www.chfs.ky.gov/agencies/dph/dehp/vsb/Forms/VS230_MARRIAGE_DIVORCE_APP.pdf (dostęp: 1.12.2023).

⁴⁰ Lista archiwów oraz znajdujących się w nich zbiorów na <https://coloradostatearchives.zendesk.com/hc/en-us/articles/13801341854100-Requesting-Divorce-Records> (dostęp: 1.12.2023).

Stan	Od kiedy istnieje stanowy rejestr dotyczący rozwodów	Sposób złożenia wniosku o certyfikat dotyczący rozwodu	Opłata za sporządzenie poświadczenia odpisu
Luizjana	Brak stanowego rejestru; wnioski należy składać do urzędnika sądowego (<i>clerk of court</i>) w parafii (<i>parish</i>) – jednostce administracyjnej w Luizjanie, gdzie doszło do orzeczenia rozwodu	Wnioski do urzędników sądowych (<i>clerk of court</i>) ⁴¹ można składać pocztą lub osobiście. Potwierdzenia mogą być uwierzytelnione (<i>certified</i>) lub informacyjne	Koszty zróżnicowane
Maine	Urząd stanowy posiada rejestry rozwodów udzielanych od 1923 r. (rejestry rozwodów z lat 1892–1922 znajdują się w archiwum stanowym)	Pocztą lub osobiście w: Maine Center for Disease Control and Prevention 11 State House Station 220 Capitol Street Augusta, ME 04333–0011	15 dolarów za pierwszą kopię i 6 dolarów za każdą następną
Maryland	Od stycznia 1992 r. Dokumenty dotyczące wcześniejszych orzeczeń można uzyskać we właściwych sądach (<i>circuit courts</i>) ⁴² lub w archiwach stanowych (<i>Maryland State Archives</i>)	Wnioski ⁴³ można składać pocztą, osobiście oraz elektronicznie (VitalChek) w: Division of Vital Records Department of Health 6764–B Reisterstown Road P.O. Box 68760 Baltimore, MD 21215–2306	12 dolarów
Massachusetts	Rejestr z danymi począwszy od 1952 r. Zawiera jednak tylko indeksy spraw. W celu uzyskania kopii dokumentów należy zwrócić się do właściwego sądu ⁴⁴	Wnioski należy składać w: Registry of Vital Records and Statistics 150 Mount Vernon Street 1st Floor Dorchester, MA 02125–3105 Wnioski ⁴⁵ w sądach ⁴⁶ można składać osobiście lub pocztą	Brak opłat w przypadku wniosku do stanowego rejestru. W przypadku wniosku do sądu zróżnicowane opłaty, ale kopia certyfikatu lub dekretu kosztuje 20 dolarów
Michigan	Od 1897 r., ale informacji o niektórych rozwodach (zwłaszcza sprzed 1923 r.) może nie być w rejestrze. Potwierdzenia dotyczące rozwodów orzeczonych od 1867 r. można uzyskać od urzędnika właściwego hrabstwa (<i>country clerk</i>)	Wnioski należy składać osobiście, telefonicznie, elektronicznie (VitalChek) i przy użyciu wrzutni w: Vital Records Request P.O. Box 30721 Lansing, MI 48909	34 dolary (rejestr stanowy). Potwierdzenia z rejestrów hrabstw – opłaty zróżnicowane

⁴¹ Lista i adresy urzędników sądowych na <https://www.laclerksofcourt.org/clerks-of-court> (dostęp: 1.12.2023).

⁴² Lista sądów na <http://www.msa.md.gov/msa/refserv/forms/html/circts.html> (dostęp: 1.12.2023).

⁴³ Dostępny na https://health.maryland.gov/vsa/Documents/Certificates/Divorce/Divorce%20Cert%20Appl_20170627.pdf (dostęp: 1.12.2023).

⁴⁴ Lista i adresy kontaktowe sądów na <https://www.mass.gov/orgs/massachusetts-court-system/locations> (dostęp: 1.12.2023).

⁴⁵ Dostępne na <https://courtforms.jud.state.ma.us/publicforms/PFC0003> (dostęp: 1.12.2023).

⁴⁶ Lista sądów i adresów na <https://www.mass.gov/orgs/probate-and-family-court/locations> (dostęp: 1.12.2023).

Stan	Od kiedy istnieje stanowy rejestr dotyczący rozwodów	Sposób złożenia wniosku o certyfikat dotyczący rozwodu	Opłata za sporządzenie poświadczenia odpisu
Minnesota	Brak rejestru stanowego	Wnioski należy składać u administratora właściwego sądu (<i>court administrator</i>) ⁴⁷ . Każdy z sądów rejonowych (<i>district court</i>) zapewnia dostęp do rejestru przez własny terminal dostępowy (<i>public access terminal</i>)	Kopie niepotwierdzone (<i>uncertified</i>) są bezpłatne; kopie potwierdzone (<i>certified</i>), noszące pieczęć sądu, kosztują 14 dolarów; kopie uwierzytelnione (<i>exemplified</i>), noszące podpis urzędnika sądowego (<i>court officer</i>) i administratora sądu, kosztują 28 dolarów
Missisipi	Od stycznia 1926 r. do czerwca 1938 r. i od stycznia 1942 r., ale zawiera jedynie indeksy spraw. Wnioskodawca uzyska informację, do którego rejestru istniejącego na poziomie hrabstwa powinien się zwrócić (wskazywana jest również księga i numer strony, na której znajduje się informacja o danym rozwodzie). Potwierdzenia rozwodu są dostępne u urzędnika sądu kanclerskiego (<i>chancery court</i>), w którym orzeczono rozwód	Wniosek składany w: Vital Records State Department of Health P.O. Box 1700 Jackson, MS 39215-1700	17 dolarów
Missouri	Od lipca 1948 r.	Wnioski ⁴⁸ składane osobiście, pocztą i elektronicznie (VitalChek) w: Jefferson City Vital Record Lobby 930 Wildwood Drive Jefferson City, MO 65109	15 dolarów
Montana	Od lipca 1943 r., zawiera indeksy spraw sądowych	Wnioski składane osobiście lub pocztą w: Office of Vital Statistics MT Dept. of Public Health and Human Services 111 N Sanders, Rm. 6 P.O. Box 4210 Helena, MT 59604	15 dolarów za poszukiwanie dokumentu i weryfikację podstawowych faktów
Nebraska	Od stycznia 1909 r.	Wnioski składane w: Nebraska Vital Records P.O. Box 95065 Lincoln, NE 68509-5065	16 dolarów

⁴⁷ Lista sądów <https://mncourts.gov/Find-Courts.aspx> (dostęp: 1.12.2023).

⁴⁸ Dostępne na <https://health.mo.gov/data/vitalrecords/pdf/statement.pdf> (dostęp: 1.12.2023).

Stan	Od kiedy istnieje stanowy rejestr dotyczący rozwodów	Sposób złożenia wniosku o certyfikat dotyczący rozwodu	Opłata za sporządzenie poświadczenia odpisu
Nevada	Od stycznia 1968 r. do września 2005 r. i począwszy od czerwca 2015 r.; zawiera indeksy pozwalające ustalić miejsce złożenia dokumentu	Wnioski składane osobiście, pocztą i elektronicznie (VitalChek) w: Office of Vital Records 4150 Technology Way, Suite 104 Carson City, NV 89706	10 dolarów za wyszukanie, wskazanie lokalizacji dokumentu
New Hampshire	Informacje o wszelkich orzeczeniach wydanych i dostępnych w stanie	Wnioski ⁴⁹ składane w: <ul style="list-style-type: none"> NH Department Of State Division of Vital Records Administration Registration / Certification 9 Ratification Way Concord, NH 03301-2455 albo do urzędnika sądu (<i>clerk of court</i>), który wydał orzeczenie albo do urzędnika jednego z miast (<i>city/town clerk</i>), które ma dostęp do programu informatycznego New Hampshire Vital Records Information Network (NHVRIN) – jest ich 234 	15 dolarów za pierwszą kopię, 10 dolarów za każdą następną
New Jersey	Dokumenty dotyczące rozwodów orzeczonych przez miejscowe (hrabstwa) wydziały rodzinne Sądu Wyższego są przekazywane do tego sądu (obejmują różne okresy). Dokumenty z kilku ostatnich lat znajdują się w miejscowych wydziałach. Sąd Wyższy i lokalne wydziały rodzinne wydają też certyfikaty rozwodowe	0 kopie dokumentów i certyfikaty należy zwracać się do urzędnika Sądu Wyższego pod adresem: Clerk of the Superior Court Superior Court of NJ Public Information Center 171 Jersey Street P.O. Box 967 Trenton, NJ 08625-0967 albo (nowsze sprawy) do urzędnika miejscowych wydziałów rodzinnych ⁵⁰	10 dolarów
Nowy Jork (z wyjątkiem miasta Nowy Jork)	Od stycznia 1963 r.	Wnioski składane pocztą, telefonicznie lub elektronicznie w: Certification Unit Vital Records Section/2nd floor 800 North Pearl Street Menands, NY 12204 albo w: New York State Department of Health Vital Records Certification Unit P.O. Box 2602 Albany, NY 12220-2602	30 dolarów, gdy wniosek złożony pocztą, 45 dolarów, gdy wniosek złożony telefonicznie lub drogą elektroniczną
Nowy Jork Miasto (<i>New York City</i>)	Brak rejestru na poziomie miasta	Wniosek należy złożyć we właściwym urzędzie hrabstwa (<i>country clerk</i>)	Opłaty różnicowane
Nowy Meksyk	Brak stanowego rejestru	0 kopie dokumentów należy zwracać się do urzędnika sądu wydającego orzeczenie	Opłaty różnicowane

⁴⁹ Dostępne na <https://sos.nh.gov/archives-vital-records-records-management/vital-records/request-for-certificates/> (dostęp: 1.12.2023).

⁵⁰ Adresy na <https://www.weinbergerlawgroup.com/newjersey-localservices/family-law-division-offices/> (dostęp: 1.12.2023).

Stan	Od kiedy istnieje stanowy rejestr dotyczący rozwodów	Sposób złożenia wniosku o certyfikat dotyczący rozwodu	Opłata za sporządzenie poświadczenia odpisu
Ohio	Brak stanowego rejestru dotyczącego orzeczeń w sprawie rozwodu	O dokumenty należy zwrócić się do urzędnika sądu (<i>clerk of court</i>), który wydał orzeczenie	Opłaty zróżnicowane
Oklahoma	Brak stanowego rejestru dotyczącego orzeczeń w sprawie rozwodu	O dokumenty należy zwrócić się do urzędnika sądu (<i>clerk of court</i>), który wydał orzeczenie	Opłaty zróżnicowane
Oregon	Od 1925 r.	Wnioski składane w: Oregon Vital Records P.O. Box 14050 Portland, OR 97293-0050	25 dolarów
Pensylwania	Brak stanowego rejestru dotyczącego orzeczeń w sprawie rozwodu	O dokumenty należy zwrócić się do protonotariusza (<i>prothonotary</i>) sądu, który wydał orzeczenie	Opłaty zróżnicowane
Rhode Island	Dokumenty można uzyskać w stanowym Sądzie Rodzinnym	O wydanie dokumentów należy zwrócić się do: Clerk of Family Court 1 Dorrance Plaza Providence, RI 02903	3 dolary
Teksas	Od stycznia 1968 r. Poszukiwanie informacji dotyczących danego rozwodu za opłatą	Wnioski można składać osobiście, pocztą lub elektronicznie (poprzez stronę https://ovra.txapps.texas.gov/ovra/order-vital-records/): Texas Vital Records Department of State Health Services P.O. Box 12040 Austin, TX 78711-2040	20 dolarów
Tennessee	Informacje o wszelkich orzeczeniach wydanych i dostępnych w stanie	Wnioski mogą dotyczyć orzeczeń wydanych w ostatnich 50 latach; należy je skierować do: Tennessee Vital Records 1st Floor, Andrew Johnson Tower 710 James Robertson Parkway Nashville, TN 37243. Starsze rejestry znajdują się w bibliotece i Archiwach Tennessee	15 dolarów
Utah	Od 1978 r.	Wnioski należy składać do: Office of Vital Records Utah Department of Health and Human Services 288 North 1460 West P.O. Box 141012 Salt Lake City, UT 84114-1012	18 dolarów za pierwszą kopię, 10 dolarów za każdą kolejną
Vermont	Rejestry z pięciu ostatnich lat	Wnioski dotyczące orzeczeń wydanych w ostatnich 5 latach należy składać w: Vermont Department of Health Vital Records Section P.O. Box 70 108 Cherry Street Burlington, VT 05402-0070 Wnioski dotyczące starszych orzeczeń (od 1909 r.) należy składać w Vital Records Request Service (https://secure.vermont.gov/VSARA/vitalrecords/)	10 dolarów za wniosek dotyczący orzeczenia wydanego w ciągu ostatnich 5 lat; 12 dolarów za wniosek dotyczący wcześniejszego orzeczenia

Stan	Od kiedy istnieje stanowy rejestr dotyczący rozwodów	Sposób złożenia wniosku o certyfikat dotyczący rozwodu	Opłata za sporządzenie poświadczenia odpisu
Waszyngton	Od stycznia 1968 r.	Wnioski są składane pocztą lub elektronicznie (przez VitalChek) w: Department of Health Center for Health Statistics P.O. Box 47814 Olympia, WA 98504-7814	25 dolarów
Wirginia	Od stycznia 1918 r.	Wnioski składane w: Division of Vital Records P.O. Box 1000 Richmond, VA 23218-1000	12 dolarów
Wirginia Zachodnia	Od 1968 r.	Wnioski składane w: Vital Registration Office Room 165 350 Capitol Street Charleston, WV 25301-3701	12 dolarów
Wisconsin	Od października 1907 r.	Wnioski można składać osobiście, pocztą albo elektronicznie (VitalChek) w: WI Vital Records Office 1 West Wilson Street P.O. Box 309 Madison, WI 53701-0309	20 dolarów za pierwszą kopię, 3 dolary za każdą kolejną
Wyoming	Ostatnie 50 lat	Wnioski dotyczące orzeczeń z ostatnich 50 lat należy składać w: Vital Statistics Services Hathaway Building Cheyenne, WY 82002. Wnioski dotyczące starszych orzeczeń są składane do Stanowego Archiwum Wyoming	25 dolarów
Dystrykt Kolumbii	Od 16 września 1956 r.	Wnioski należy składać w: DC Superior Court 500 Indiana Avenue, NW, Rm. 4335 Washington, DC 20001. W sprawie orzeczeń zapadłych przed 16 września 1956 r. wnioski należy kierować do: Clerk, U.S. District Court for the District of Columbia Washington, DC 20001	6,5 dolara

Jeżeli zgodnie z informacjami zawartymi w powyższej tabeli w danym stanie nie istnieje rejestr rozwodów, należy zwrócić się bezpośrednio do właściwego sądu, który orzekł rozwód. W takim przypadku możliwe będzie otrzymanie odpisów dekretu i innych rozstrzygnięć podjętych w sprawie.

Urzędnik sądowy odpowiadający za przesłanie do rejestru certyfikatu sądowego, czyli informacji o wydanym przez sąd dekrecie rozwodowym, jest także zobowiązany do przekazywania do rejestru zawiadomień o wszelkich zmianach w danych objętych treścią certyfikatu oraz o czynnościach procesowych mających wpływ na skuteczność i finalność dekretu. Będzie tak w przypadku wniesienia apelacji, gdy kwestionowane jest w niej orzeczenie

rozvodu, a nie wyłącznie towarzyszące mu konsekwencje, i jednocześnie sąd zgodził się na wstrzymanie wykonania dekretu⁵¹. Do rejestru trafiają też oczywiście zawiadomienia o rozstrzygnięciach sądowych podjętych wskutek apelacji lub innych środków prawnych. W konsekwencji, jeśli w toku toczącego się postępowania apelacyjnego (lub innego) do rejestru trafiłyby wnioski o wydanie certyfikatu, w wydawanym dokumencie znajdzie się adnotacja o takim postępowaniu. Gdyby wskutek apelacji doszło do uchylecia dekretu i sprawa trafiłaby ponownie do sądu apelacyjnego, zawiadomienie o takim wyroku też byłoby przesyłane do rejestru – co wpływa na treść wydawanego certyfikatu (adnotacja o uchyleciu).

Jeżeli w danym stanie nie prowadzi się stanowego rejestru orzeczeń o rozwodzie i jednocześnie nie ma rejestrów istniejących (rzadko) na poziomie hrabstw i (sporadycznie) poszczególnych sądów, w celu wykazania, że doszło do zakończenia związku małżeńskiego poprzez rozwód, niezbędne jest uzyskanie kopii dekretu. W tym celu należy zwrócić się do właściwego sądu, a więc tego, w którym doszło do wydania orzeczenia. Na takim dokumencie zostaną naniesione informacje o zmianie dekretu lub o będących w toku postępowaniach.

⁵¹ Czasami (Kansas) wykluczone jest wnoszenie „częstkowych apelacji”, więc apelacja oddziałuje na całość kwestionowanego dekretu, powodując, że przestaje on być ostatecznym (*final*). Również w New Hampshire w pewnej sytuacji wskazanej już w ekspertyzie wstrzymujący skutek apelacji nie będzie wymagał wcześniejszego zaakceptowania przez sąd wniosku o wstrzymanie wykonania dekretu.

IV. Konkluzje

Celem ekspertyzy było odniesienie się do trzech specyficznym określonych zagadnień. Poniżej znajdują się odpowiedzi sformułowane na podstawie przedstawionego wcześniej materiału oraz analizy.

1. Określenie daty skuteczności wydania orzeczenia rozwodowego w miejscu wydania

Orzeczenie rozwodowe, nazywane najczęściej dekretem rozwodowym (*decree of divorce*), staje się w systemach prawa stanowego zasadniczo skuteczne i ostateczne (*effective and final*) z chwilą wydania lub podpisania przez sąd. W niektórych porządkach stanowych wymagane jest przekazanie takiego orzeczenia do kancelarii sądu lub wpisanie do rejestru spraw sądowych (*docket, record*) dokonywane przez urzędnika sądu (*clerk of court*). Ten wpis ma miejsce najczęściej tego samego dnia co wydanie dekretu, lecz czasami obie daty może dzielić kilka dni. Data skuteczności jest wpisywana w dekrecie (odpowiednia rubryka na ostatniej stronie) lub wskazywana na pierwszej stronie (górny prawy róg) na odpisach przekazywanych stronom po wyroku lub w późniejszym czasie (kolejne wnioskowane odpisy).

W dwóch stanach (Massachusetts i Vermont) sąd orzekający w sprawach o rozwód wydaje tzw. dekret *nisi* (*decree nisi*). Dopiero po upływie czasu wskazanego w stanowym ustawodawstwie (w obu porządkach jest to 90 dni) dekret zostaje przekształcony w ostateczny (*absolute*) i dochodzi do rozwiązania małżeństwa (zmiany statusu prawnego małżonków), chyba że na wniosek strony sąd zarządzi inaczej. Należy jednocześnie podkreślić, że pozostałe postanowienia dekretu rozwodowego *nisi*, np. dotyczące opieki nad dziećmi, obowiązku alimentacyjnego czy praw majątkowych, rodzą skutki prawne (uprawnienia i obowiązki jednostek) już od dnia wydania tego dekretu, a nie dopiero z chwilą przekształcenia go w ostateczny.

Rozwód w ścisłym znaczeniu, czyli rozwiązanie małżeństwa i zmianę stanu cywilnego (byłych już) małżonków, potwierdzają też certyfikaty rozwodowe (*certificate of divorce*) wydawane jednostkom w dużej części stanów na podstawie dokumentu zwanego sądowym potwierdzeniem (*reporting form*), który sądy są zobowiązane przekazać do stanowego rejestru stanu cywilnego. Takie rejestry, mimo zachęt ze strony władz federalnych do ich stworzenia, powstały jednak nie we wszystkich stanach, a jeżeli powstały, zawierają wpisy dotyczące

tylko pewnego okresu. Ponadto kilka z nich jedynie indeksuje stanowe orzeczenia rozwodowe (identyfikuje je), lecz nie potwierdza dokonania rozwodu przez jednostkę. Konieczne jest więc uzyskanie kopii dokumentu (dekretu rozwodowego) we właściwym sądzie. Istnieją też rejestry lokalne i sądowe, lecz taki sposób gromadzenia informacji o rozwodach (lokalne władze) lub jej udostępniania w formie certyfikatu (sądy) jest sporadyczny.

2. Skuteczność orzeczenia rozwodowego i chwila jego uprawomocnienia się

W USA dekrety rozwodowe są jednocześnie skuteczne i ostateczne/prawomocne (*effective and final*). Słowo *final* jest tłumaczone na język polski zarówno jako „końcowy, ostateczny”, jak i jako „prawomocny”. Ta dwuznaczność – kłopotliwa z polskiego punktu widzenia – jest jednak konsekwencją amerykańskiego spojrzenia na rozstrzygnięcia sądowe. Orzeczenia sądowe zamykające postępowanie przed sądami pierwszej instancji, nieprzypadkowo nazwanymi zbiorczo *trial courts* („sądami procesu”), zawierają ustalenia odnoszące się do faktów i prawa. Zakwestionowanie orzeczenia w drodze apelacji jest niezwykle trudne. Dlatego rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji jest określane jako skuteczne i prawomocne, chociaż podlega apelacji (*effective and final but appealable*).

Z perspektywy konstrukcji naszego prawa procesowego pojęcie *final judgment* należałoby tłumaczyć opisowo – by oddać jego „polskie znaczenie” – jako „końcowy wyrok w sprawie podlegający apelacji”. Prawomocność zachodziłaby zatem wtedy, gdy stronom nie przysługiwałaby apelacja, gdy nie wniesiono by apelacji albo gdy apelacja została rozpoznana negatywnie. Spojrzenie to nie uwzględnia jednak specyficznych reguł dotyczących apelacji w USA. Po pierwsze, apelacją może być objęta tylko część kwestionowanego orzeczenia. Oznacza to, że w pozostałym zakresie orzeczenie, gdy odnosi się do odrębnych oraz autonomicznych kwestii, staje się w naszym znaczeniu ostateczne i prawomocne. Rodzi to olbrzymie konsekwencje dla spraw dotyczących rozwodu. Gdy apelacja odnosi się do takich kwestii jak np. podział majątku czy opieka nad dziećmi, samo rozwiązanie małżeństwa pozostaje skuteczne i finalne. Strony postępowania przestają być małżonkami i nie zachodzi przeszkoda dla zawarcia przez nie nowego związku małżeńskiego. Będzie inaczej, jeśli apelacja jest skierowana przeciwko dekretowi rozwodowemu jako takiemu. W takim przypadku, polegającym na podważeniu samej możliwości wydania dekretu lub wskazującym na jego „procesową wadliwość”, np. z powodu braku właściwości miejscowej danego sądu, naruszenia wymaganego czasu oczekiwania, niedoręczenia pozwu rozwodowego drugiej stronie, naruszenia prawa do udziału w postępowaniu, zastosowanie znajdzie zwłaszcza inna instytucja – wniosek o uchylenie wyroku (*motion for relief from judgment*). Jest ona też bardziej atrakcyjna dla strony pragnącej kwestionować wyrok – tańsza i procesowo mniej skomplikowana. Apelacja miałaby natomiast zastosowanie do wąskiej i rzadkiej kategorii

zarzutów polegających na przekroczeniu przez sędziego przysługujących mu uprawnień ocennych (*discretion*), błędu materialnego, czyli poważnej pomyłki w procesie stosowania prawa, oraz pewnych błędów procesowych, identyfikowanych w zróżnicowany sposób w ustawodawstwach stanowych, ale do których zastosowanie może też znaleźć wniosek o uchylenie wyroku. I wybór tego drugiego środka będzie właśnie preferowany przez strony.

Po drugie, wniesienie apelacji jest skomplikowanym proceduralnie działaniem prawnym. Apelację inicjuje *notice of appeal*, będące jednak zaledwie zapowiedzią apelacji – pismem procesowym wnoszonym do sądu w celu zachowania (krótkiego) terminu dotyczącego apelacji (zazwyczaj jest to 30 dni). Właściwa apelacja, zawierająca konkretne zarzuty wraz ze wspierającymi je argumentami prawnymi, a także poprzedzona kosztownymi czynnościami przygotowawczymi oraz dokumentacyjnymi (zwłaszcza uzyskaniem zapisu przebiegu postępowania/rozpraw przed sądem pierwszej instancji – *transcripts*), trafi do sądu kilka miesięcy później. Ani złożenie *notice of appeal*, ani wniesienie apelacji nie powodują, że kwestionowany dekret (jego część) staje się pozbawiony skuteczności i nieprawomocny.

Po trzecie, apelacja (podjęcie postępowania apelacyjnego) nie powoduje, że dekret rozwodowy przestaje być skuteczny i prawomocny. Jeśli strona wnosząca apelację chce spowodować skutki prawne wobec dekretu rozwodowego, musi zwrócić się do sądu z wnioskiem o wstrzymanie wykonania orzeczenia (*motion to stay*). W takim wniosku trzeba przedstawić przekonujące uzasadnienie, że apelacja ma bardzo wysokie szanse na odniesienie sukcesu i jednocześnie zostały spełnione inne, wymagające przesłanki. Zaakceptowanie wniosku, co następuje bardzo rzadko, wstrzymuje skuteczność dekretu w zakresie objętym wnioskiem; w pozostałej części dekret pozostaje skuteczny⁵². Może się jednak zdarzyć (jak w Dystrykcie Kolumbii), że wniesienie wniosku ma wpływ na datę skuteczności dekretu – będzie to data odrzucenia/oddalenia wniosku przez sąd lub dopiero odrzucenia/oddalenia apelacji (jeśli zaakceptowano wniosek o wstrzymanie).

Po czwarte, należy pamiętać, że sąd apelacyjny, jeśli nie odda apelacji (*dismiss, deny*), może orzec w trojaki sposób: przyjąć apelację i zmienić wyrok (*allow and reverse*), zwrócić sprawę sądowi pierwszej instancji z instrukcjami, jak ten ostatni powinien postąpić (*remand*) lub uchylić wyrok (*vacate*). Jedynie w tej ostatniej sytuacji wcześniej wydany wyrok przestaje istnieć.

3. Sposób ustalenia braku zaskarżenia orzeczenia rozwodowego

Zaskarżone orzeczenie rozwodowe pozostaje skuteczne i prawomocne (*effective and final*) pomimo wniesienia środka odwoławczego lub innego środka zmierzającego do zmiany

⁵² Można też poprawnie twierdzić, chociaż jest to trudne w ramach polskiego prawa, że wstrzymanie wykonania (skuteczności) oznacza też wstrzymanie prawomocności.

pewnego rozstrzygnięcia zawartego w dekrete rozwodowym. Dopiero zgoda sądu na wstrzymanie wykonania orzeczenia, uzyskana wskutek wniesienia przez stronę wniosku o wstrzymanie (*motion to stay*), powoduje, że objęta wnioskiem część dekretu nie będzie skuteczna. Taki środek jest jednak przyznawany przez sąd niezwykle rzadko i po spełnieniu wymagających przesłanek. Dodatkowo apelacja oraz inne środki prawne polegające na kwestionowaniu orzeczenia rozwodowego albo zmierzające do jego modyfikacji odnoszą się do pewnej części dekretu rozwodowego, najczęściej podziału majątku lub obowiązku alimentacyjnego (wysokości alimentów), a nie samego ustania małżeństwa wskutek wydanego orzeczenia. Zmiana stanu cywilnego w następstwie dekretu rozwodowego pozostaje więc nadal skuteczna i prawomocna, co pozwala jednostce na zawarcie kolejnego związku małżeńskiego.

Uzyskanie rozwodu dokumentuje potwierdzona urzędowo kopia dekretu rozwodowego uzyskiwana przez strony postępowania bezpośrednio po jego zakończeniu (wyjątkiem jest dekret *nisi*). Na kolejnych kopiach dekretu, wydawanych później przez sąd na wniosek strony lub innych zainteresowanych i uprawnionych podmiotów, nanoszone są informacje o dokonanych zmianach w treści dekretu (wykreślenia i dopiski) albo o środku prawnym (oraz jego zakresie) podjętym w celu zmiany treści orzeczenia rozwodowego (jeśli postępowanie jest w toku).

Rozwód potwierdzany jest również przez certyfikat rozwodowy uzyskiwany jako odpis z istniejącego w wielu stanach rejestru rozwodów (stanowiącego część rejestru zdarzeń stanu cywilnego). Do takiego rejestru są przekazywane również informacje o środkach podjętych przez stronę w celu zmiany i – wnioskowanego bardzo rzadko – uchylenia dekretu rozwodowego. Wzmianka o postępowaniu znajdującym się w toku jest umieszczana na kopii certyfikatu. Jeśli dojdzie do zmiany dekretu w pewnym zakresie, na kopii certyfikatu potwierdzającego dokonanie rozwodu znajdzie się adnotacja „zmodyfikowano” (*amended*). W niektórych stanach treść certyfikatu nie jest ograniczona do potwierdzenia rozwodu (zmiany stanu cywilnego), lecz zawiera też informacje o innych rozstrzygnięciach zawartych w dekrete (majątkowych, opieki nad dziećmi). Na aktualnej wersji certyfikatu znajdują się już nowe rozstrzygnięcia poczynione w danej kwestii obejmowanej treścią certyfikatu (z uwagą „*amended*”).

Zdarza się (Kansas), że ustawodawstwo stanowe określa – wyłącznie na potrzeby obowiązku przekazania do rejestru stanowego informacji o dekrete rozwodowym – że orzeczenie rozwodowe staje się prawomocne (*final*) w ciągu 10 dni od daty wydania, chyba że zostanie wniesiona apelacja (urzędnik sądowy 10 dnia miesiąca wysyła do rejestru stanowego sądowe potwierdzenia dotyczące orzeczeń rozwodowych wydanych w poprzednim miesiącu). Oznacza to, że wniesienie apelacji w tym terminie wstrzymuje przesłanie sądowego potwierdzenia (*reporting form*) do rejestru do czasu zakończenia postępowania w sprawie apelacji. Nie oznacza to jednak, że dekret rozwodowy przestaje być skuteczny i prawomocny.

Podsumowując, odmiennosc konstrukcyjna apelacji w amerykańskim prawie procesowym oznacza, że wniesienie apelacji w ustawowym terminie (ustawodawstwo stanowe), a właściwie jedynie jej zapowiedź (*notice of appeal*), nie skutkuje wstrzymaniem (zawieszeniem) skuteczności dekretu rozwodowego. Takie następstwa rodzi dopiero zaakceptowanie przez sąd wniosku strony o wstrzymanie wykonania orzeczenia (*motion to stay*) w określonym zakresie, co zdarza się niezwykle rzadko. Należy też pamiętać, że dokonanie przez strony rozvodu w trybie niespornym (*uncontested divorce*) wyklucza możliwość wniesienia apelacji (co nie wyklucza zmiany postanowień dekretu w inny sposób).

Na potrzeby polskich postępowań prawnych, w których wystąpi kwestia rozvodu orzeczonego w USA i jego konsekwencji, rekomendowałbym posługiwanie się aktualnymi (uzyskanymi niedawno) certyfikatami rozwodowymi lub urzędowo potwierdzonymi odpisami dekretu rozwodowego. O ile certyfikaty będą potwierdzały stan cywilny jednostki (a więc zasadniczo niekwestionowany przez strony i niezmienny w następstwie apelacji oraz innych środków prawnych skutek rozvodu), to odpisy dekretu będą już zawierały zmiany (kwestie majątkowe, opieka, alimenty) wprowadzone w następstwie kroków prawnych podjętych przez strony.

Bibliografia

- Doskow E., *Nolo's essential guide to divorce*, Berkeley 2006.
- Glandon M., *The Transformation of Family Law. State, Law, and Family in the United States and Western Europe*, Chicago 1989.
- Green J., *Divorce after 50: a guide to the unique legal & financial challenges of your divorce*, Berkeley 2022.
- Gregory J., Swisher P., Wilson R., *Understanding Family Law*, Durham 2013.
- Hartenstein J.L. (red.), *Marriage and divorce in America: issues, trends, and controversies*, Nowy Jork 2023.
- Jasper M.C., *Marriage and divorce*, Nowy Jork 2008.
- Kessler R., *Divorce: protect yourself, your kids, and your future*, Chicago 2014.
- Myers J.E.B., *Family law in a nutshell*, St. Paul 2019.
- Pennsylvania Commission to Codify Divorce Law, *Summary of the Divorce Laws of the United States*, Charleston 2010.
- Riley G., *Divorce: An American Tradition*, Oxford 1991.
- Sitarz D., *Divorce: Laws of the United States*, Nowy Jork 1999.
- Statsky W.P., *Family law: the essentials*, Stamford 2015.

